

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**KENTSEL MEKÂNDA GÜNDELİK HAYAT:
KONYA ALÂEDDİN TEPESİ ÖRNEĞİ**

İbrahim NACAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç.Dr. Köksal ALVER**

KONYA-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	İBRAHİM NACAĞ		
Numarası	084205001011		
Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ / SOSYOLOJİ		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tezin Adı	KENTSEL MEKÂNDAN GÜNDELİK HAYAT: KONYA ALÂEDDİN TEPESİ ÖRNEĞİ		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	İBRAHİM NACAĞ		
	Numarası	084205001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ / SOSYOLOJİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. KÖKSAL ALVER		
Tezin Adı	KENTSEL MEKÂNDA GÜNDELİK HAYAT: KONYA ALÂEDDİN TEPEŞİ ÖRNEĞİ			

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Kentsel Mekânda Gündelik Hayat: Konya Alâeddin Tepesi Örneği” başlıklı bu çalışma 18 / 07 / 2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Mustafa Arslan	(Üye)	
Doç. Dr. Köksal Alver	(Danışman)	
Yrd. Doç. Dr. Mahmut H. Alver	(Üye)	

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

	Adı Soyadı	İBRAHİM NACAK
	Numarası	084205001011
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ / SOSYOLOJİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. KÖKSAL ALVER
	Tezin Adı	KENTSEL MEKÂNDA GÜNDELİK HAYAT: KONYA ALÂEDDİN TEPEŞİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Herhangi bir toplum hakkında bilgi edinmenin çeşitli yolları vardır. Bu yollardan birisi, o toplumu oluşturan insanların gündelik hayatlarına dair gözlemler yapıp, tespitler sunmaktır. Aile, okul, iş vb. ortamlar bireylerin gündelik yaşamını sürdürdükleri yerlerden bazılarıdır. Kentte yaşayan bireylerin kent merkezinde, kentsel mekânda sergiledikleri rutin davranış örüntüleri toplumun gündelik hayatının bir kesitini oluşturmaktadır. Kentsel mekânda gündelik hayatın ne olduğunu anlayabilmek için öncelikle kent, mekân ve gündelik hayat kavramlarının ne olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bir kentsel mekân olarak Konya Alâeddin Tepesi gündelik hayatın gözlemlendiği mekânlardan birisidir.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Kent, Gündelik Hayat, Kentsel Mekân, Alâeddin Tepesi

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	İBRAHİM NACAĞ		
	Numarası	084205001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ / SOSYOLOJİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. KÖKSAL ALVER		
Tezin İngilizce Adı	EVERYDAY LIFE IN URBAN SPACE: KONYA ALAEDDIN HILL CASE STUDY			

SUMMARY

There are several ways to get information about any community. One of these ways, making observations on the daily lives of people who constitute that society, to present findings. Family, school, work, and so on. environments are some places to continue the daily life of individuals. Individuals living in the city downtown, urban space in everyday life: a cross-section of society, exhibit patterns of behavior are routine. In order to understand what urban space in everyday urban life, the concepts of space and the everyday life of what should be specified. Konya Alaeddin Hill is observed in everyday life as an urban space is one of the venues where.

Key Words: Space, City, Everyday Life, Urban Space, Alâeddin Hill

ÖNSÖZ

Bu tezin adı “Kentsel Mekânda Gündelik Hayat” olarak belirlendiğinde, tezin adında geçen *kent*, *mekân* ve *gündelik hayat* kavramlarının her üçünün de birbiriyle bu kadar ilintili olduğu farkına varılmamıştır. Yapılan okumalardan sonra anlaşıldı ki, bu üç kavramdan her biri, bir diğeri ifade edilmeden tam olarak anlaşılamaz.

Günümüze kadar kentler ile ilgili çeşitli alanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar çoğunlukla mimari alandadır. Tezin sahasını oluşturan Alâeddin Tepesi ile ilgili ise hem mimari hem de tarihi alanda çalışmalar yapılmıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi’nin Kültür Müdürlüğü Yayınları tarafından 1996 yılında hazırlanan “Fotoğraflarla Geçmişte Konya” adlı esere baktığımız zaman, Alâeddin Tepesi ile ilgili genellikle tarihi yapıların fotoğrafının çekildiğini görüyoruz.

Bu tez Alâeddin Tepesi’nin geçmişten günümüze yaşadığı yapısal dönüşümü göstermesinin yanında; kent, mekân ve gündelik hayatın birbiriyle olan ilişkisini göz ardı etmeden Alâeddin Tepesi’nde bugün gözlenen gündelik yaşamı ortaya koymaya çalışacaktır.

Tezi hazırlama sürecinde, saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Köksal Alver’e hoşgörüsü ve gösterdiği yoğun ilgiden dolayı ne kadar çok teşekkür etsem bile bunun yetmeyeceğinin farkında olacağım. Doç. Dr. Köksal Alver hocama ve motivasyonumu kaybettiğim zamanlarda sorumluluğumu hatırlatan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın’a şükranlarımı sunuyorum.

İbrahim NACAĞ

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	v
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: MEKÂN, KENT VE GÜNDELİK HAYAT

1.1 TANIMLAR	3
1.1.1.Mekân.....	3
1.1.2. Kent	5
1.1.3. Gündelik Hayat.....	8
1.2. İNSAN, MEKÂN VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ.....	12
1.3. KENTSEL MEKÂN	15
1.4. KENTSEL MEKÂNDAN KENT MERKEZİ.....	19
1.5. KENTSELLİK VE GÜNDELİK HAYAT	21

İKİNCİ BÖLÜM: KONYA ALÂEDDİN TEPESİ

2.1.BİR İSLAM VE OSMANLI KENTİ OLARAK KONYA.....	24
2.2. KONYA VE ALÂEDDİN TEPESİ.....	30
2.3. BİR KENT MEKÂNI/MERKEZİ OLARAK ALÂEDDİN TEPESİ.....	38
2.4. ALÂEDDİN TEPESİ'NİN MEKÂNLARI	39

2.4.1. Alâeddin Cami ve Çevresi.....	40
2.4.2. Çay Bahçeleri	42
2.4.3 Alâeddin Keykubat Salonu ve Çevresi.....	44
2.4.4 Boş Alanlar.....	44
2.5. ALÂEDDİN TEPESİ'NİN AKTÖRLERİ.....	46
2.5.1. Zorunlu Zaman Aktörleri: Çalışanlar	46
2.5.2. Zoraki Zaman Aktörleri	48
2.5.3. Serbest Zaman Aktörleri	48
2.6. ALÂEDDİN TEPESİ'NDE GÜNDELİK HAYAT	50
SONUÇ	59
FOTOĞRAFLAR	61
KAYNAKÇA.....	68

GİRİŞ

Günümüzde toplumlar varlıklarını çoğunlukla, kendi tarihleri içerisinde bir yere dayandırır. Bu bir inanç, bir olay, biri kişi olabileceği gibi, bunların hepsini içerisinde barındıran ve bir kuşaktan diğerine sürekli aktarılan bir kültürde olabilir. Toplumlar kültürleriyle beraber var olurlar ve bu sayede bir aidiyet (ya da mensubiyet) duygusu taşırlar. Dolayısıyla kültür, toplumların -tarihsel olarak- geçmişi ile bugününü hatta geleceğini birbirine bağlayan bir unsurdur. Kültür aktarımı çoğu zaman, insanın doğumu ile başlayan toplumsallaşma süreci içerisinde kendiliğinden (bilinçsiz olarak) gerçekleşir. Toplum ve kültür sadece bireylerin doğumlarından sonra karşılaştıkları nesnel yapılar değildirler, önemli bir oranda insanların düşünce, hissetme ve yapıp-etmelerine yön veren öznel yapıları da oluşturmaktadır (Zijderveld, 2007: 154). Çoğu zaman farkında olunmadan gerçekleşen bu süreç, sadece insanlar arasında gerçekleşen bir süreç değildir. İnsanlar kültürlerini aynı zamanda çevrelerine, yani yaşadığı mekânlara da yansıtırlar. Hazır bulduğu bir mekânı da zaman içerisinde kültürüne bağlı olarak dönüştürmesi kaçınılmazdır. İnsanoğlunun, kucağında doğduğu tabiatı hiç değiştirmeden, onun bir parçası olarak yaşama şansı yoktur. Barınma, beslenme ve korunma gibi temel ihtiyaçların çoğu tabiatın olumsuzlukları giderilerek karşılanır. Tabiatın olumsuzluklarını gidermeye ve çevreyi değiştirmeye yönelik mücadele kültürü ortaya çıkarır (Karatepe, 2001: 58). Örneğin; bir malın üretim süreci salt teknik beceriyi kapsamaz; bu sürecin bir de kültürel içeriği vardır ve üretilen malın hangi toplumsal tüketim tabakasında maddi değerini bulabileceği sorunu, üretimin kültürel içeriğidir (Işın, 2006: 91). İnsan, kültür ve mekânın karşılıklı etkileşimini ifade eden bu süreçler birbirlerinin nedeni oldukları gibi birbirlerinin sonuçları da olabilirler.

Bu çalışmanın konusunu en genel anlamda mekân ve kültürün karşılıklı etkileşimi oluşturmaktadır. Kültürel değerlerden birer iz taşıdığımız mekânlar, araştırmanın sahasını oluşturmaktadır. Birinci bölümü çalışmanın teorik kısmı oluşturacaktır. Mekân, kent ve gündelik hayat (everyday life) kavramlarının tanımları yapıldıktan sonra bakış açımızı belirleyecek olan genel bir çerçeve

çizilecektir. Tanımları yapılan kavramların gündelik yaşamdaki karşılığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla kentsel mekân, kent merkezi, kentsellik ve gündelik hayat başlıkları detaylandırılacaktır.

Çalışmanın ikinci kısmında ise birinci bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve bir örneklem üzerinde açıklanacaktır. Gözlem yapılacak olan mekân Konya'nın merkezinde yer alan Alâeddin Tepesidir. İlk olarak Konya'nın bir İslam ve Osmanlı kenti olduğu varsayımından hareketle, kentin genel özellikleri üzerinde durulacak ve Konya kentinin merkezinde yer alan Alâeddin Tepesinin diğer kent merkezlerinden ayıran özelliklerinden kısaca bahsedilecektir. Son olarak; Mekânın aktörlerinin; kent, kültür ve mekân üçgeni içerisindeki gündelik yaşamı gözlemlenmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: MEKÂN, KENT VE GÜNDELİK HAYAT

1.1.TANIMLAR

1.1.1.Mekân

Zaman ve mekân insanın tanımlanmasının ve anlaşılabilmesinin ön koşuludur. Çalışmamıza konu olan mekân ilk bakışta fiziki bir olgu olarak algılanan, toplumsal olaylara ve insani hallere sahne olması, hatta bu olay ve hallere yön vermesi bakımından sosyolojik bir olgudur. Mekân üretilen, yapılan, oluşturulan bir yer olmasının yanında toplumsal olayların içinde geçtiği sosyal bir olgudur. “Sosyal mekân”, sadece fiziksel üretimin araçlarıyla değil, o toplumu kuran ilişkiler örüntüsüyle anlamlandırılabilir (Alver, 2007: 18). Mekân, kültürün hayata dâhil olduğu mahaldir; onu varlık sahnesine çıkararak zemindir. Kültürün kendini üretmesi, yaygınlaştırması ancak mekânlarda gerçekleşebilir. Toplumsalın aynası şeklinde değerlendirilmesi gerekir (Alver, 2007: 21). Mekân insan ve kültürün ortak bir ürünüdür. İnsanların kültürlerini tabiata ve çevresine yansıtmasıyla oluşan yapılarıdır.

David Harvey için mekân, varlıkbilimsel(ontolojik) bir kategori değil, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyuttur (Harvey,

2003: 11). Kentlerin oluşumu insanın mekânı biçimlendirmesine, insanın kentleşmesi mekânın insanı biçimlendirmesine örnek oluşturur. De Certeau'ya göre, bir 'yer' (place) kullanıldığında mekâna dönüşür. Örneğin boş bir hane onu kullanmaya başlayan aile tarafından 'mekân' haline getirilir. Açıkça görüldüğü gibi de Certeau mekân kavramını toplumsal bir inşa olarak görmektedir. Onun düşüncesinde eylem, yürüyüş mekânı üretmektedir (Işık, 2009: 21). Bu anlamda insanın yaşayabileceği her yer mekân değildir. Bunun için bir yerin mekân olabilmesi için insanın yaşaması gerekmektedir. Bu yüzden insanın izinin olmadığı yerlerden mekân olarak bahsetmenin imkânı yoktur ve mekân toplumsal bir kategoridir. İnsanın toplumsal olarak dönüştürdüğü, kendi kültürünü yansıttığı yerler mekân olarak adlandırılmaktadır.

Mekânın toplumsal bağlayıcılığı onun kültür aktarıcı işlevinden kaynaklanmaktadır. Kültürün ürünü olan mekânların aynı zamanda taşıdığı kültürü sonradan gelen insanlara aktarma potansiyeli vardır. İnsanlar kültür edinimini sadece diğer insanlardan sağlamaz. İnsanın doğumundan ölümüne kadar devam eden kültürlenme sürecinde mekânların rolü büyüktür.. Lefebvre'ye göre, toplumsal mekân hem geçmiş eylemlerin ürünü hem de gelecek faaliyetlerin oluşmasına olanak sağlayandır. Hem eylem alanı hem de eylemin temelini oluşturandır (Işık, 2009: 21). Dolayısıyla mekân hem özne hem de nesne konumunda olabilmektedir.. Lefebvre mekânın üçlü bir diyalektiği olduğunu belirtir. Bunlar mekânsal pratikler, mekânın göstergeleri ve göstergeler mekânıdır (Aslanoğlu, 1998: 71). Herhangi bir kentin bir mahallesinde kadınların evlerinin önünde oturup sohbet etmesi veya birbirlerinin evlerinde toplanıp hazırladıkları yiyecekleri tüketmesi vurgulanan o mekânların mekânsal pratiklerini göstermektedir. Mahalleyi oluşturan evlerin şekli, büyüklüğü ve sokakların darlığı ve genişliği ise mekânın göstergelerine örnek olarak verilebilir.

Mekânlar belleğimizde oluşan deneyim birikiminde kalan tortularla biçimlenmiş anlam kapsülleri, zaman kapları gibidir. Onlarda yaşam deneyimlerimizi biriktiririz ve bu birikimler kimliğimizi şekillendirir (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2006a: 25). Kültürlenme sürecine doğrudan etkisi olan mekânların bununla ilintili olarak kimlik oluşumunda da etkisi vardır. Birçok dini, siyasi vb. akımların sembol

olarak kullandığı mekânlar vardır. Örneğin, Konya halkının birçok şehre göre dini hassasiyetinin fazla olması Konya'nın tutucu imajını ön plana çıkarmaktadır.

Harvey'e göre bir kez mekânın ne olduğunu anlar ve onu göstermenin yollarını bulursak, o zaman insan davranışları anlayışımızı genel bir mekân kavramının içine oturtup, kentsel olguların analizine girebiliriz (Harvey, 2003: 19). Mekân kavramını teorik olarak inceliyor olmak aynı zamanda mekânın ne olduğunu anlamamanın ve onu göstermenin bir yoludur.

1.1.2.Kent

Kente pek çok açıdan yaklaşılabilir: Psikanalizin kavramlarıyla, cetvel ve pergelle, roman ve şiirdeki yeriyle, militer kaygularla, "nostalji" ile "ilerleme ve düzen" çiftiyle, "sınıf mücadelesin"den hareketle (...) ve tabii demokrasi ile olan ilişkisiyle. Dolayısıyla kent, sosyolojiden ekonomiye, "savaş sanatı"ndan mimariye birçok disiplinin ortak konusudur. Fakat gecikmeden hemen söyleyebiliriz ki, kent bütün bu disiplinlerden önce orada yaşayanların, kentlilerin asıl konusudur. Kentliler, bütün bu disiplinlerin ürettikleri kavramların da yardımıyla kent yaşamını sürekli sorgulamalı, ortaya sürekli yeni değerler koymalıdır. Kenti kurmak, düzenlemek, yenilemek, değişik alanların uzmanlarında önce, onların işidir. Anatole Kopp'un güzel ifadesiyle "Yaşamı değiştirmek, kenti değiştirmek" olduğu gibi, kenti değiştirmek de yaşamı değiştirmektir. Kent için asıl karar verenlerin uzmanlar değil, kentliler olması gerektiğini söylerken, söz konusu olan bir "popülizm" değildir (Bumin, 1998: 20).

Kent ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların önemi kentlinin kentteki toplumsal yaşantısından daha önemli değildir. Çünkü ontolojik olarak kentlinin toplumsal hayatı için bilimsel çalışmaların varlığına gerek yoktur. Fakat kent ile ilgili bilimsel çalışmaların yapılabilmesi için kentlinin toplumsal hayatı olmak zorundadır. Günümüzde insanların çok azı gündelik hayatını uzmanların önerileri doğrultusunda yaşamaktadır. Yerel yönetimler aracılığıyla uzmanlar kentleşme sürecine etki etseler de bu daha çok fiziki alanda mümkün olmaktadır.

Kent ile ilgili farklı açılardan yaklaşılarak birçok tanım yapılabilir. Kentin tanımı yapılırken yoğunlukla fiziksel ve demografik yönlerine atıf yapılır. Fakat biz kenti sosyolojik yönünü ele alarak tanımı yapmaya çalışacağız.. Kent Lefebvre’ye göre birbiriyle ilişkili üç kavramla tanımlanmaktadır; mekân, günlük hayat ve sosyal ilişkilerin yeniden üretimi. Bu anlamda kent, üretim ilişkilerinin insanların gündelik hayat deneyimlerinde yeniden üretildiği bir global mekânsal bağlam olarak ifade edilmektedir (Aslanoğlu, 1998: 67).

Kent kavramı ile şehir kavramı genel anlamda aynı şeyi ifade eder. Şehir kavramının sözlüklerdeki karşılığına baktığımız zaman kent kavramını mutlaka görürüz.¹ Bu çalışmada yeri geldiğinde kent kavramı ile şehir kavramı birbirlerinin yerlerine kullanılacaktır. R.Sennett’a göre ‘şehir’ ve ‘medeniyet’ (city ve civilization) etimolojik olarak ortak bir kökene sahiptir. Medeniyet başkalarına yabancıymış gibi davranmak ve toplumsal uzaklığa uyan bir toplumsal bağ dokumaktır. Şehir yabancılarla karşılaşmanın kuvvetle muhtemel olduğu, insani yerleşim alanıdır (Sennett, 1996: 30’dan aktaran Erkan, 2002:214). Mekânsal olarak şehirlerden çok daha küçük olan köylerde yabancı ile karşılaşmak ender rastlanan bir durumdur. Günümüzde şehirlerin hem fiziksel olarak büyük olması hem de insanların kırlardan göç ederek sonradan gelmiş olması bu sonucu doğurmuştur.. Çağımızın dikkate değer sosyologlarından Zygmunt Bauman da şehirle ilgili olarak “yabancılarla karşılaşılacak yer” demiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2006: 21).

Şehri şehir yapan, yalnız evler değil, bütün bu faaliyetlerin içinde barındığı yapılar, yapı grupları ve bunları birbirine bağlayan ulaşım, alt yapı, sosyal donanım sistemleri ve bunları tevzi eden, işleten kuruluşların bütünüdür (Cansever, 1996: 126). Şehirleri oluşturan bu kuruluşlar nüfusun yoğunluğunu idare edecek bir organizasyon oluşturması açısından önemlidir. İnsanın doğasında bulunan barınma, tüketim vb. ihtiyaçlarının giderilmesi için şehirlerde bulunması kaçınılmaz unsurlardır.. Şehir ya da kent kuşkusuz fiziki bir gerçeklik olmanın yanında toplumsal ve kültürel bir gerçekliğe de sahiptir. Kenti var eden temelde bir kültür çevresidir; dolayısıyla her kent aynı zamanda bir kültür havzasıdır (Alver, 2007: 47).

¹ **Şehir**: Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, **kent**, site (bkz: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>)

Kenti var eden fiziki unsurlar kadar kültürel unsurlarında önemi büyüktür. Kentlinin sosyal yaşamını belirleyen, dönüştüren kültür aynı zamanda kentteki fiziki mekânları da belirleyen ve dönüştüren kültürdür. Dolayısıyla kent sosyal-kültürel değerleri, fiziksel ve demografik unsurları bir arada barındıran bir yapıdır.

Klasik sosyologların birçoğu kent üzerinde durmuştur. Weber'e göre bir yerleşmenin kentsel topluluk olabilmesi için; savunma amaçlı kalesi, pazarı, mahkemesi ya da otonom yasaları, kısmî bir ekonomisi ve özerkliği olması gerekir (Aslanoğlu, 1998: 49). Weber'in bahsettiği bu özellikler Eski dünyanın birçok kentinde bulunmaktadır. Kentler genellikle surlarla çevriliydi; öncelikli olarak askerî savunma için olan surlar kent toplumunu kırdan ayrılmasını da vurguluyordu. Merkezdeki alan sıklıkla halka ait büyük bir alanı içeriyordu ve bazen ikinci bir iç duvar ile çevriliydi. Ana binalar hemen her zaman dinî veya politik binalardı, tapınak ve saraylar gibi (Giddens, 2000:500). Bugünün kentlerine baktığımızda bahsedilen yapıları halen görebiliriz. Birçok kent merkezinde tarihi eser olarak ayakta duran yapılar çoğunlukla kaleler, saraylar ve tapınaklardır. Sembolik ve işlevsel açıdan kentin önemli yapılarından olması sebebiyle zamana daha fazla direnecek şekilde inşa edilmişlerdir.. Kapitalizmin gelişmesinden önce kentlerin etrafının surlarla çevrilmesi olağandı, surlar, kentlerin kapalı karakterlerinin ve kırsaldan ayrı olduklarının göstergesiydi ve aynı zamanda askeri savunma amacına hizmet ediyordu (Giddens, 2005: 90). Surların kenti dış tehditlerden korumak amacıyla oluşturulmuş olması fiziksel olarak diğer yapılardan daha sağlam olmasını gerektirmiştir. Bugün Türkiye'nin birçok şehrinde kale kalıntılarına rastlamak mümkündür. Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı, Afyonkarahisar kalesi, Alanya kalesi, Ankara kalesi bunlardan bazılarıdır.

Günümüzde kentlerin hem fiziksel hem de demografik olarak giderek yoğunlaşması, kent yapısını da değiştirmektedir. Eskiden bir merkezde toplanan şehir, bugün çok farklı merkezlere sahiptir. Her çarşının ayrı bir hüviyetle ortaya çıkması ve şehri bütün bir alana dağıtması söz konusudur (Aktay, 2005: 75). Kentleşme sürecinin başlarında olan birçok kentte tek bir merkez olması olağandır. Günümüz Türkiye'sinde küçük kentlerin çoğunda merkez ya da çarşı tek bir yerde toplanmaktadır. Fakat büyükşehir niteliği taşıyan kentlerde ise bu özellik yok olmaya

başlamaktadır. Kent mekânları oluşturulurken veya dönüştürülürken artık tek bir merkez dikkate alınmıyor. Kentin farklı yerlerine küçük çarşılar oluşturularak kent merkezleri çoğaltılıyor.

Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş, 2004: 21'den aktaran Gölbaşı, 2008: 6). Bu süreç bireylerin kültürel değerlerinin dönüşmesine de neden olabilir. Kente özgü hayat tarzı zamanla kente özgü düşünmeyi de beraberinde getirebilir.² Kültürel değerlerin sosyal yaşamın bir parçası olan mekânlara yansımalarının kaçınılmaz olduğunu daha önce söylemiştik. Kentleşme süreci ile bağlantılı olarak kültürel değerler kente özgü yaşam tarzına da yansiyabilir. Böylelikle kent yaşam tarzını ifade eden bedensel pratikler kültürün taşıyıcısı rolü üstlenmektedir. Kültür geçmişten geleceğe bedensel pratikler sayesinde de aktarılabilir.

Kentte gelen bireyin kentleşme süreci ile birlikte, kentli hayat tarzını hemen benimseyip, kentli gibi düşünmesi onun kaderi değildir. Louis Wirth'e göre, kentlerde yaşayanların hepsi, kentlerin sıradan rutinleri içersinde yok olmazlar. Kırsal alanlardan gelen göçmenler, önceden var olan yaşam biçimlerinin önemli yönlerini koruyabilirler ve bu özelliklerden bazıları uzun dönemde varlığını sürdürebilir (Giddens, 2005: 93). Küreselleşme dalgasının karşısında insanlar, sarılacak yeni bir şey aramaya girişirler ve 'kültürel öz' diye yeni bir şey icat ederler. 'Kültürel öz'ü kimi etnik yapısında, kimi dininde, kimi köy ortamında bulur ve canlandırmaya çalışır (Aktay, 2005: 79). Kentleşme sürecinde de yaşanan şey benzerdir. İnsanlar kültürel olarak bağlı hissettikleri değerlere çeşitli vesileler ile yönelmektedir. Hemşeri dernekleri kurmak, köy şenlikleri düzenlemek veya akraba piknikleri yapmak bu amaçla yapılan organizasyonlardandır.

² Yaşamsal/bedensel pratiklerin, düşünme biçimini nasıl etkilediğiyle ilgili olarak ayrıntılı bakınız; Connerton, Paul(1999). Toplumlar Nasıl Anımsar, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

1.1.3.Gündelik Hayat

Sokakta yürürken birisinin yanından geçmek ve bir arkadaşla birkaç söz etmek, her gün üzerinde hiç düşünmeden sayısız kez yaptığımız önemsiz ve ilginç olmayan bir etkinlik gibi görünmektedir. Gerçekte, böylesine önemsiz *toplumsal etkileşim* biçimlerinin sosyolojide büyük bir önemi vardır. Bizim neredeyse sürekli olarak başkalarıyla etkileşimi gerektiren gündelik rutinlerimiz, bizim yaptığımız şeylere biçim ve yapı kazandırır. Bu tür rutinleri inceleyerek, toplumsal varlıklar olarak kendimiz ve toplum yaşamının kendisi hakkında çok şey öğrenebiliriz (Giddens, 2000: 73). Gündelik hayat insan yaşamını anlamlandırmada açıklanmasına ihtiyaç duyulacak olan önemli bir unsurdur. Çünkü insanın gündelik hayatı iş, okul gibi sosyal zorunlulukların dışında gözlemlenebileceği yerdir. Gündelik hayat insan yaşamının neredeyse bütününe kapsar. Özetle insanı daha genelde toplumu anlamak/anlamlandırmak için dikkate alınacak en önemli öğelerden biridir.

Sosyal bilimlerin ilgi odağına 1960'lardan sonra giren gündelik yaşam, insanların günlük ilişkilerinde toplumsal çevreler ile kurduğu sosyal ve simgesel bağları incelemek maksadı ile girmiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2006b: 18). Bunun için gündelik yaşamı incelemekle sadece bireye odaklanmış olmayacağız. Bireyin toplumsal çevre ile kurduğu bağları gözlemleyerek toplumsal olanı daha geniş anlamda görüp ifade etmeye çalışacağız.

Sosyolojik olarak gündelik hayatın önemini peşinen kabul etmek kolaydır. Fakat bir sosyal olgu olarak gündelik hayat incelenmek istendiğinde sosyoloji için dikkate değer, gözle görülür sosyolojik olguları ortaya çıkarmak zordur. Çünkü gündelik hayat bireyin yaşamında belirsiz bir yerde durur. Birey toplumsal yaşamını oluşturan diğer unsurlara göre gündelik hayatı daha bilinçsiz bir şekilde yaşar. İş yerinde çalışan veya okulda okuyan bir birey nerede ne yapacağı ile ilgili bir düşünme faaliyeti gerçekleştirir. Gündelik hayat ise bireyin aldığı kültür çerçevesinde kendiliğinden gerçekleşir. Buna rağmen gündelik hayatın sosyolojisini yapabilmek, gündelik hayatı oluşturan öğeleri tek tek açıklamakla mümkün olmaktadır.. Gündelik hayatı tanımlarken, içinde yaşadığımız toplumun gündelikliği (ve modernliği) doğuran özelliklerini saptamak zorunludur. Görünüşte anlamsız olgular arasında esas olan bir şey yakalayarak, olguları düzene sokarak onu

tanımlamak, bu toplumun değişimlerini ve perspektiflerini tanımlamak söz konusudur (Lefebvre, 1998: 35). Birey gündelik yaşamını bilinçsiz yaşadığı için sergilenen çoğu davranışın anlamsız olgular gibi görünmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Bireyin toplumsal yaşam içerisinde gündelik hayatı nasıl biçimlendirdiğı önem arz etmektedir.. Schutz, öznenin yaratıcı ve aktif rol oynadığı, toplumsal gerçekliğin bireylerin gündelik eylemleriyle sürekli yeniden kurulan bir süreç olduğunu vurguluyordu (Swingewood, 1998: 314). Gündelik yaşamı belirleyen eylemler sürekli ve eylemler arası geçişler belirsizdir.. Schutz “yaşam dünyası” nı kesintisiz bir deneyim ve eylem akışı diye tanımlamıştı. Toplum biliminin başlangıcı, “doğal tutum içinde” kalan bireylerin belirgin karakteristik özelliğı olan, toplumsal dünyanın “olduğı haliyle” apaçık doğasıdır. Doğal tutum, başka bir şey olabileceğı doğrultusundaki tüm şüpheleri askıya alarak, gündelik dünyanın gerçekliğini kabul eden tutumdur (Swingewood, 1998: 316). Bu haliyle kendiliğinden, sürekli olan gündelik eylemler aynı zamanda doğal bir tutumdur.

Çağdaş sosyologlar gündelik hayata farklı açılardan yaklaşmışlardır. Çoğunlukla bireyi özne konumuna yerleştirmişlerdir. Örneğin Schutz’a göre, gündelik dünya öznel arasındır: Dünya özel değildir, başkalarıyla paylaşılır. Varlıklarıyla hepimizin gelişmesini etkileyen ve birbiriyle etkileşim halinde olan çok sayıda aktör bulunmaktadır (Swingewood, 1998: 316). Gündelik hayat saklanabilecek bir şey değildir. Gündelik hayatın özel olması bireyin kendisinin özel olmasıyla ilintilidir. Toplumsal yaşamda görünen bireyin gündelik yaşamı özel değildir. Sosyolojide gündelik hayatı temele alan kuramların birçoğu Schutz’un görüşlerine referansla şekillenmiştir. Sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji bunlara örnektir.

Gündelik yaşamın gerçekliğini farklı bir açıdan ele alan düşünürlerden birisi de Goffman’dır. Dramaturji olarak kavramsallaştırdığı görüşünü şöyle ifade eder; insanın toplumsal davranışı, kendilerinin tam da olduklarını iddia ettikleri kişi ve şey olarak sunmaya gayret eden ‘aktörler’in bir dizi ‘performansı’ dır (Berberoğlu, 2009: 172). Goffman, Schutz’un ifade ettiğı “gündelik dünya özel değildir, başkalarıyla paylaşılır” önermesini bir takım aktörün oynadığı toplumsal rollerle açıklar. Gündelik hayatın aktörleri Goffman’a göre özel olanı saklar ve toplumsal alanda

olmak istediği rolü oynar. Gündelik yaşamını sergilemek için toplumsal/kamusal alanı bir sahne olarak kullanır. Sahnenin arkası birey için özel olandır.

Gündelik hayat kavramının içeriğini doldurmaya yarayacak bazı anahtar kavramlar vardır. Hayat tarzı kavramın bunlardan birisidir.. Hayat tarzı kavramının, kullanımına göre değişebilen anlamları olmakla birlikte, çoğunlukla sosyal bilimler açısından gündelik yaşam pratiklerini ve bu anlamda kalıplaşmış kültürel alışkanlıklar ifade eder (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2006b: 17). Hayat tarzı insanın çevresine baktığı bir penceredir. Hayat tarzı aynı zamanda insanın kültürünü, kimliğini gösteren bir ayna vazifesi görür. İnsanlar, erkekler ya da kadınlar hayat tarzları ile sınıflandırılmakta ve gündelik hayatları buna bağlı olarak birbirlerinden ayrılmaktadır. Gündelik mekânlar hayat tarzlarına göre belirlenmekte ve dönüştürülmektedir.

Süreklilik ve tekrar gündelik yaşamı ifade eden önemli unsurlardandır. Gündelik yaşamın aktörleri çoğunlukla bir önceki gün yaptıklarını tekrarlamaktadırlar. “Gündelik hayatın nasıl geçiyor?” sorusuna verilen cevaplar genellikle her gün tekrarlanan eylemlerden seçilmektedir. Habitus kavramı bunu ifade eden kavramlardan birisidir.. Habitus daha çok gündelik yaşam pratiklerinde ortaya çıkan alışkanlıkları ifade eder, ancak diğer alışkanlıklardan farkı bu alışkanlıkların bilinçdışı oluşudur (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2006b: 17). Alışkanlık haline gelen davranışlar başlangıçta bilinçli bir şekilde gerçekleşir. Sürekli tekrarlanan davranışlar ise alışkanlık niteliği kazanır ve bilinç devreye girmeden beden tarafından harekete geçirilir. Alışkanlıklar bilinçdışında bedensel pratiklere yerleşir ve gündelik hayatta tekrarlanır.

Günümüzde gündelik hayatla ilgili bazı sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bunlardan birisi iletişimsizliktir. Kişilerle kurulan yüzeysel iletişim, iletişimsizliği daha gözle görülür kılmaktadır. Metropolde iletişim, farklı grupların zorunlu olarak karşı karşıya geldiği bir duruma dönüşmüştür. 19.yy’da endüstrinin, 20.yy’da da teknolojinin gelişimi ile beraber kentteki ilişkiler boyut değiştirmiştir. Bu durumun getirdiği yenilikler bireyin her gün kullandığı nesnelere iletişime, gündelik hayatlarımızdan iş hayatımıza kadar hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır (Yalçın, 2006: 3). Kentlerin demografik yoğunluğu bununla bağlantılı olarak

insanların birbirine yabancı olması iletişimsizliğe ortam hazırlayan bir durumdur. Endüstrinin ve teknolojinin gelişimi ile birlikte iletişimsizlik görünür hale gelmiştir.

Giddens, Henri Lefebvre'yi referans alarak şunları söylüyor: “modern dünyada gündelik hayatın boş ve bayağı olmasına yol açan özellikle önemli iki etken vardır. Birisi, modern kentselliğin ‘inşa edilmiş çevresindeki’ metalaşmış alanın belirginliği ile ilgilidir: inşa edilmiş çevre, estetik biçimden yoksun bırakılmıştır. İkincisi önceki toplum türlerinde açıkça görülen ve tüm topluluğun sosyal yaşam dokusunda var olan insan tecrübelerinin ve faaliyetlerinin bazı türlerinin, kimi toplumsal analiz uzmanlarının deyişiyle, ‘tecrit edilmesi’dir. Tecrit etme, günlük yaşamın devamlılığını tehdit eden suç, delilik, hastalık ve ölüm gibi fenomenlerin gündelik hayattan çıkarılmasına işaret eder. Bu tür fenomenler ve onlarla en çok ilişki içinde bulunan bireyler çoğunluğun gündelik hayatının akışından ayrılır (Giddens, 2005: 108). Lefebvre'ye göre dinlenme çalışmanın, çalışma dinlenmenin karşıtıdır. Gündelik hayat tatilin, tatil gündelik hayatın karşıtıdır. Boş zaman işin, iş boş zamanın ikamesidir. Yolculuğa çıkmak ve gündelik hayattan kopmak (tatil), gündelik hayatın ikamesidir (Lefebvre, 1998: 124).

1.2. İNSAN, MEKÂN VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Kültür bir toplumun ve o toplumda yer alan bireylerin nasıl yaşadıkları, eyledikleri, neyi ne şekilde ürettikleri sorularına karşılık gelmektedir. Kültür insanın yapıp etmelerinin tümünü yansıtan zengin bir aynadır. Bir toplumun nasıl yaşadığı sorusu o topluma sonradan gelen insan için büyük önem arz eder. Bu soruya verilecek cevap sonradan gelen insanın nasıl yaşayacağını da cevabı olacaktır. İnsan çoğunlukla kendinden önce hazırlanmış kültür ortamına doğar. İçine doğduğu ortamın oluşturulmasında kendi katkısı bulunmamaktadır. Dil ve yaşam tarzı yeni doğan insanı hazır beklemekte ve insanın kendisini kabullenmesini ummaktadır (Alver, 2007: 129). İnsanın yaşamı kendinden önce var olan kültürü kabullenmeyle geçer. Kültürü kabullenme sürecinin sonu yoktur. Doğduğu kültürün nesnesi konumunda olan insan, kendisinden sonra gelenler için özne konumundadır. Kültür üretme potansiyeli olan insan aynı zamanda hazır bulduğu kültürü aktarma rolünü de

üstlenir. Kültür aktarımı sadece insandan insana doğru gerçekleşen bir süreç değildir. İnsan kültürünü çevresine, yaşadığı mekâna da yansıtmaktadır.

İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği; insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunlar hep kültürün öğeleridir (Alver, 2007: 132). Toplumsal yaşantısı içerisinde insanın her faaliyeti kültürle ilişkilidir. İnsanın gerçekleştirdiği bütün bireysel/sosyal faaliyetler kültür için birer vitrindir.

Günlük hayatta geçerli olan bazı kabullerimiz ve davranış kalıplarımız, aynı zamanda bizim kültürümüzdür. Oturma şekli, konuşma tarzı ile kültürlü insan, yaşama şekli ile kendini gösteren insandır. Özellikle toplumsal sınıflar arasındaki farkların çok belirgin ve katı olduğu çağlarda toplumlar sadece renk ve dilleriyle değil, aynı zamanda, giyim-kuşamıyla, eğlenme ve ölüm törenleri ve benzeri tutumlarıyla birbirinden ayırt edilebiliyordu. Bu nedenle toplumun her bireyinin yaşama şekli, içinde bulunduğu toplumun kültürel özelliğini taşımaktaydı (Özkul, 2008: 27). Örneğin bir kentin büyük bir alışveriş merkezi, sadece fiziki ve mimari örgütlenmeyi değil, içinde vuku bulan pratik ilişkilerin yansıttığı kültürel bir dünyayı ve kimlikleri de ifade eder. O kadar ki buraları kentin toplumsal aynası kabul etmek, hiç de yanlış sayılmaz (Sarıbay, 2002: 38). Alışveriş merkezlerinin dışında kentin toplumsal aynası olarak işlev gören birçok mekân vardır. Halka açık pazar yerleri, mahalle aralarındaki oyun alanları, park yerleri ve meydanlar bunlardan bazılarıdır.

Kişinin doğumundan ölümüne kadar kendi toplumunun kültür içeriğini öğrenmesi, toplumca istenen, beklenen insan olması sürecine *kültürlenme* (Güvenç, 1996: 286) denir. Birbirinden az çok farklı görünen değişik kültürlerle yetişmiş, eğitilmiş birey ve grupların birbiriyle kültürel etkileşime girmesi, belli bir kültür alışverişi sonunda, karşılıklı olarak birbirinden etkilenip değişikliğe uğrayıp, çoğu zaman, üçüncü ve yepyeni bir kültür bileşiminin ortaya çıkmasına da *kültürleşme* denir (Güvenç, 1996: 287). İnsan-kültür ilişkisini ifade eden bu kavramlar, insan ve kültürün mekânla olan ilişkisini anlamaya da yardımcı olacaktır. Kültürlenme ve kültürleşme sürecine kaçınılmaz olarak etki edecek unsurlardan birisi mekânlardır. Örneğin insan kültürlenme sürecinde yaşadığı toplumsal çevreyi oluşturan mekânlardan bazı değerleri alır. Aynı insan kültürleşme süreci ile bu değerleri farklı

mekânlara taşır. Yeni mekânları kültürünü aldığı mekânlara benzer şekilde dönüştürür. Kırdan kentte gelen insanların kentte kurduğu evlere bakıldığında bunu görebiliriz. Köyde evlerinin iç duvarlarına duvar halısı asan köylüler, kentte geldiklerinde kurdukları evlerde de aynısını yapmaktadırlar. Köyde evin bir odasında eşya koymak için kullanılan dolap aynı zamanda banyo yapmak için kullanılmaktadır. Yüklük olarak adlandırdıkları bu geleneği köylüler kente kurdukları evlerde taşımaktadırlar.

Bir toplumu oluşturan bireylerin tamamı benzer kültürel özelliklere sahip olmak zorunda değildir. Geçmişte homojen bir yapı arz eden şehirlerin çoğu, bugün daha heterojen bir yapıya sahiptir.. Aynı toplumda yaşayan farklı yaşam ve düşünce tarzlarına sahip insanların oluşturduğu sosyal ve politik etkileşimine *kültürel çoğulculuk* (Haviland, 2002: 514) denmektedir. Kültürel çoğulculuk günümüz kentlerini tanımlamak için kullanılan kavramlardan biridir. Kentleşme sürecini tamamlamayan kentler yaşam ve düşünce tarzları açısından homojen bir yapı arz etmektedirler. Kültürel çoğulculuk kentleri oluşturan mekânlara da yansımaktadır. Kentler de insanların ikamet ettikleri evler ve mekânlar çoğunlukla sosyo-ekonomik şartlara göre belirlenir. Evlerin ve diğer mekânların kent içerisindeki yerleşiminde kentin sosyo-ekonomik durumunun dışında kültürel yönünün etkisi vardır. Kültürel çoğulculuğun var olduğunu kabul ettiğimiz şehirlerde benzer kültürel özellikleri insanların ve mekânların bir arada olduğunu görürüz.

“İnsan kültürü, kültürde insanı oluşturur.” önermesi kabul gören bir önermedir. Bu önermeyi kabul ederken şunu da ayırt etmek gerekir. İnsan toplumsallaşma süreci birlikte kaçınılmaz olarak içinde doğduğu toplumun yaşam tarzını, düşünme biçimini kabullenecektir. Kültürlenme olarak isimlendirilen bu süreç daha kısa zaman diliminde gözle görülür bir netlikte gelişecektir. Bir çocuğun babası gibi konuşmasını, bir kızın annesi gibi yemek yapmasını gözlemlemek ya da tespit etmek nispeten kolaydır. Fakat tek bir insanın ya da bir grubun davranışının kültür oluşturmaya uzun zaman alır. Bu davranışların kültür oluşturduğu süreci gözlemlemek neredeyse mümkün değildir. Çünkü bedensel pratiklerle iç içe geçmiş kültür gündelik hayat içerisine yerleşmiş bir şekilde farkında olunmadan nesilden nesile aktarılır.

Bir davranış ya da düşünme tarzının, kültürel olma süreci kesin çizgilerle çizilemez. Herhangi bir davranış örüntüsünün belli bir an geldiğinde kültürel oldu diyemeyiz. Bu süreç insanların kolaylıkla fark edeceği bir kesinlikte gerçekleşmemektedir. Davranış ya da düşünme tarzının ilk ne zaman başladığı toplum tarafından unutulduğunda yani anonim bir hal aldığı zaman kültür olma sürecine başlıyor demektir. Bir davranışın kültürel bir davranış olduğu farkına varıldığı zaman çoğunlukla o kültürel davranışın yok olmaya başladığı zamana tekabül eder. Sağlıklı bir insan vücudunda iç organların var olduğunun bilgisine sahip olsa da fiziksel olarak hissetmez. Fakat sağlığını kaybetmeye başladığında -midesi ağrıdığı için midesi olduğunu, safra kesesi ağrıdığı zaman safra kesesinin olduğunu- hisseder. Bu hissiyat organlarının yerlerini de fiziksel olarak algılamasını sağlar. Tıpkı kültür de böyledir. Gelenek ya da kültürel bir unsur kaybedilmeye başladığında onun varlığı hissedilir. Toplumsal hayatın içerisinde yaşayan bir kültürün olduğu fark edilir. Sağlıkla olduğu gibi kültür de kaybedilmeye başladığında toplum tarafından korunmaya çalışılır.

Birçok açıdan ele aldığımız kültür, özetle insan toplumunda biyolojik olarak değil, toplumsal araçlarla aktarılıp iletilen her şeydir (Marshall, 1999: 442). Sosyal bilimlerden de önemini bu yönüyle korumaktadır. İnsan ve kültür ilişkisinin toplumsal alandaki göstergelerinden birisi de kentsel mekânlardır. Bir sonraki bölümde mekânın kentsel yönünü ifade etmeye çalışacağız.

1.3. KENTSEL MEKÂN

Kentsel mekânda hayat, semt ve mahalleden ayrı olarak insanların belli bir yerde toplanıp hemen hemen türdeş bir şekilde toplu hayatı sürdürdükleri bazı mekânlarda akıp gitmektedir. Kentsel mekânda çok değişik faktörler sonucunda oluşan toplu mekânlar, bir anlamda yaşayanlara yeni hayat tarzları bağlamında mekânsal kimlik de sunmaktadır. Bu mekânlardaki hayat da çoğunlukla anonim olma yönüyle öne çıkmaktadır (Alver, 2007: 64). Çünkü sergilenen davranışları ilk olarak kimin neden yaptığı bilinmemektedir. Kültür sayesinde davranış örüntülerine yerleşen gelenek, geçmişten geleceğe sürekli aktarılır. Bu bilinçli gerçekleşen bir süreç olmadığı için zamanla yerleşen hayat tarzı, anonim hale gelir. Kenti var eden

farklı hayatlar ise kendilerine özgü mekânlarda oluşmaktadır. Kent, mekânın hayatta hayatın mekânla bütünleştiği en yoğun yaşam alanını sembolize etmektedir (Alver, 2007: 56). Kent; insan, mekân ve kültür ilişkisinin gözlenebileceği en önemli mekânlardan biridir.

Kentsel mekân, her toplumun kendi tecrübeleri sonucunda, özelliklerine uygun olarak oluştuğu için toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bununla beraber kent kavramı da aynı toplum içerisinde gelişimsel niteliklere bağlı olarak farklı anlamlar kazanmaktadır. Toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel düzlemde geçirdiği dönüşüm, içinde yaşanan mekânın şekillenmesinde direkt olarak etkilidir (Gemici, 2007: 6). Kentsel mekânlar kültürel, siyasal ve ekonomik etkenlere bağlı olarak kentin bütünü oluşturur. Günümüzde bazı şehirler için tarım şehri veya sanayi şehri denilmesinin sebebini burada aramak gerekir.

Gündelik ilişkilerin ürünlerinin yansıması olarak algılanabilecek olan kentsel mekân, gündelik hayatın mekânıdır (Akış, 2002: 77). Bu anlamda kentliler gündelik ilişkileriyle kentsel mekânı oluştururlar.. Kentsel mekânlar, kentlilerin karşılaşmaları ve bu karşılaşmalardan “birlikte üretimler” oluşturdukları, kentin ortak kamusal benliğinin inşa olduğu yerlerdir. Kent dokusu içerisinde sadece bir şekil/dekor değil, aynı zamanda yaşayan bir organizmadırlar ve özellikle de, sosyal iletişim ve özgürlük duygusunu teşvik ettikleri gibi, sosyal etkinlik/katılma olanaklarının sürekliliğini de sağlarlar (Ergin, 2001: 233’den aktaran Aytaç, 2007: 200). Kentin kültürel dokusuna karşılık gelen yapılar tek başına mimari yapılar değildir. Kentin vitrinini olma görevini üstlenen bu mekânlar insanların kullandıkları ölçüde bir kentsel mekân oluşturur. Birbiriyle karşılıklı etkileşim halinde bulunan insanlarla birlikte kentsel mekânlar kentin canlılığını sağlarlar.

Kentsel mekân; kentte yaşanların ortaklığını tanımlayan, günlük yaşam biçiminin oluştuğu bir sahne olarak tanımlanabilir. Kentsel mekân bir yaşam ve bir kimlik alanıdır (Gökgür, 2008: 51). Mekânların kültürü taşıma ve yansıma özelliğinden daha önce bahsetmiştik. Kentin mekânları aynı zaman da kentsel kimlik de oluştururlar. “Kentsel kimlik” kentin geçmişi, güncel durumu ve geleceği göz önüne alınarak, farklı sosyal grupların oluşturduğu kentte, tasarımlar bütününe oluşum ve düzenleme süreci olarak tanımlanabilir. Kentsel kimlik aynı zamanda

ortak bir geçmişi, anıyı ve anlamı yansıtmaktadır (Gökgür, 2008: 51). Yaşamını kentte sürdürmeyi tercih kentliler belirli bir kentsel kimlik etrafında bütünleşmektedirler. Bu birlikteliği aynı toplumsal çevrede sağlamakta ve buldukları mekâna geçmişten gelen kültürlerini taşımaktadırlar.

Kenti oluşturan mekânlar bazı değerleri geçmişten günümüze aktarmaktadır.. Kent mekânı, geçmiş sosyo-mekânsal gelişiminden taşıdıklarıyla her zaman yeni sosyo-mekânsal gelişmelerin ve birikim sürecine ait etkenlerin yoğun olduğu ve şekil aldığı bir toplumsal ortamdır (Doğan, 2007: 118). Toplumsallığına vurgu yapılan bütün mekânlarda olduğu gibi kentleri oluşturan mekânlarda da karşılıklı etkileşimden söz edilebilir. Mekânın şeklini ve yerini belirleyen kültür ile mekâna sonradan gelen insanların kültürleri sürekli olarak birbirlerini etkiler. Karşılıklı etkileşimin sürekli oluşu vurgulanan toplumsal ortamı da sürekli yenilemektedir.

Kentsel mekânları birbirinden ayıran bazı özelliklerin olduğu gibi kent mekânlarını tasvir etmeye yarayan kendine özgü bazı özellikleri de mevcuttur. Bunlardan birisi kent mekânlarının kamusal olmalarıdır. Kamusallığın en belirgin özelliği de herkese açık olmasıdır. Yani bir eylem ya da eylem yeri herkese açık ise bu kamusaldır (Aydın, 2002:102). Giriş çıkışları bir erk tarafından kısıtlanmayan ve bireylerin eşit derece de özgürlüğe sahip olduğu mekânlar kamusal mekânlardır.. Kamusal alanlar şehrin sosyal kimliğinin belirlenmesinde ve kitlesel kültürün oluşumunda büyük öneme sahip olup karşılıklı etkileşimin ve iletişimin etkin olduğu toplumsal mekânlardır (Gemici, 2007: 6). Bu mekânlar toplumun bireysel ya da kolektif olarak hareket ettiği yerlerdir.

Mülk edinebilirlik konusunda kamu mekânları ile özel mekânlar birbirinden ayrılmaktadır.. Kamu mekânı, şahısların mülk edinebildikleri konutlar ve iş yerleri dışında kalan açık mekânlardır. Meydanlar ve parkların yanı sıra, caddeler ve limanlar da kamu mekânı olarak görülebilir. Ama caddeler ve limanlar insanların bir faaliyete katılmak için özel olarak gittikleri yerler değil, gelip geçtikleri yerlerdir (Boysan; Bilgin, 2002: 71). Kamusal olarak nitelendirdiğimiz mekânlar, kentsel mekân oldukları için bazı özel işlevleri de yerine getirmektedir. Dini, siyasi ve ekonomik nedenlerle insanların düşüncelerini kamuoyuna duyurmak amacıyla kullandıkları mekânlar vardır. Bu insanların özel olarak gittikleri mekânları

oluşturur. Kamu mekânları günümüzde bile politik ve sosyal değişimlerin üzerine işlendiği tuvaler gibidir. Tarih boyunca da iktidarlar, bir şehrin yönetimini ele geçirmekle yetinmeyip, o değişimi şehrin kamu mekânlarına işlemeye çalışmışlardır (Boysan; Bilgin, 2002: 72). Günümüzde kent meydanlarına verilen isimlere ve bu meydanlara dikilen anıtsal yapılara bakıldığında bu olguyu gözlemleyebiliriz.

1970’li ve 1980’li yıllardan itibaren küresel süreçlerin etkisiyle yaşanan ekonomik yapıdaki dönüşümlerle kentsel/kamusal mekânlar farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır: alışveriş merkezleri, temalı parklar, süper marketler, fastfood restoranlar vb. Bu mekânlar, bireyleri içinde bulunduğu ‘yer’den kopartarak kendi şehirlerinde turist olma imkânı verirler (Karakurt, 2006: 18). İnsanların kendi şehirlerine yabancı olması aslında şehirlerin doğasında vardır. İnsanlar yaşadıkları şehirlerdeki mekânları tanısalar da o mekânlar vakit geçirdiklerinde yabancılık duygusunu hissedebilirler. Şehirler genel olarak yabancılarla karşılaşılan yerler olduğu için şehrin mekânlarında da bu özellik görünmektedir.. Bu tür mekânlar hiçbir zaman kendilerini ihtiyaçların karşılandığı yerler olarak sunmazlar; her zaman bir dizi eğlence imkânı da içerirler. Böylelikle gerçek tüketimle boş zamanın değerlendirme aracı olan eğlence tüketimi birbirine karışır (Karakurt, 2006: 18). İnsanlar bu mekânları sadece tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için değil, eğlenme ihtiyaçlarını karşılamak içinde tercih ediyorlar. Gıda, giyim vb. ihtiyaçların giderilmesi için kurulan işletmelerin ziyaretçileri ihtiyaçları gidermeyi ikinci plana atmaktadırlar. Alışveriş merkezlerinin aktörleri eğlence amacıyla bu mekânları kullanmaktadır. Tüketim eğlenceyle iç içe geçerek, asli anlamından kopmakta ve boş zaman endüstrilerinin hizmet kalemlerinden biri haline gelmektedir (Aytaç, 2007: 204). Ticari olarak alış-veriş yapma eylemi bir tüketim kültürüne dönüştürmektedirler.

Kentsel kamu mekânları, insanların iletişim ve etkinlikleri için önemli bir merkez ve kaynaştırıcı bir rol üstlenmektedirler. Kentin toplumsal bütünlüğü ve kent yaşamının canlılığı, yapısal biçimin dış mekânlarla ilişkisine ve bu mekânların düzenine, çeşitliliği ve özelliklerine bağlıdır. Kamusal mekânlar, kent halkının aynası olup, yerel kültürü ve yaşanan zamanı yansıtırlar. Yerel halkın sosyal ve ekonomik durumu hakkında ipuçları sunarlar. Oysa günümüzde özellikle merkez bölgelerdeki

kamusal mekânların, kentin kalbi olma niteliğini yitirdiklerini ve buralarda artık ticari etkinliklerin ağırlık kazandığını görmekteyiz (Akın, 2008: 60). Küreselleşmenin etkisiyle bütün dünya toplumları birer tüketim toplumu olma yönünde ilerlemektedirler. Geçmişte kenti kalbi olan ve bu niteliğini bugün koruyan yerler/mekânlar, ticari etkinliklerin ağırlık kazandığı yerlere dönüşmektedir. Geçmişte ticari etkinliklerin ağırlıklı olduğu yerler bu özelliğini bugüne taşımaya çalışmaktadır.

Kentsel mekânların insan üzerindeki etkisinden daha önce bahsetmiştik. Bunu ifade kavramlardan birisi ‘kentsel imge’ dir. Kentsel imge, kent kimliğinin oluşmasında ve tanınmasında etkili olan, kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duyuşsal ve düşünsel izlerdir. Kentsel mekânın insan üzerinde algılamayla yarattığı izlenim o yüklenen anlamlar ve semboller olarak açıklanabilir (Deniz, 2004: 20). Kent mekânlarında insanlar için kentsel imge oluşturacak potansiyele sahip birçok mekân vardır. Bunlardan en önemlisi(aynı zamanda tezin konusunu oluşturan) kent merkezleridir. Sonraki bölümde kenti oluşturan mekânlardan biri olan kent merkezleri ele alınacaktır.

1.4. KENTSEL MEKÂNDA KENT MERKEZİ

Kent merkezi dendiğinde ilk akla gelen yerlerden birisi meydanlardır. Büyük caddeler genellikle meydanlarda buluşur. Bu, bütün kentler için genelleştirilemese de genel olarak gözlenen bir olgudur.. Meydanlar bir kentin tümünün fiziksel, sosyal yapısı hakkında bilgi edinebileceğimiz mekânlarından birisidir. Kent ve onu belirleyen ana öğeler olan meydanlar toplumsal belleğin, kimliğin, aidiyetin oluşumundaki esas etkenlerdir (Gökgür, 2008: 91). Kent merkezini oluşturan mekânları, insanların gelip geçtikleri yerler ve özel olarak gittikleri yerler olarak ikiye ayırabiliriz. İnsanların gelip geçtikleri yerler, çoğunlukla bir cadde kenarında ticari işletmelerin bir sıra oluşturarak yerleştiği mekânlardır. Bu mekânlar, kentlerin yoğunlunun en fazla gözlemlendiği yerlerdir. Özel olarak gidinler yer ise daha çok meydanlar ve parklardır. Meydanlar iktidar odaklarının halka buluşmak için kullandıkları mekânlardır. Geçmişte meydanlar oluşturulurken sadece siyasi amaç

güdülmemiştir. Fakat günümüzde daha çok siyasi amaçla toplanılan yerler haline gelmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde meydanlara vurgu yapılacaktır. Çünkü ‘kentlerin merkezinde çoğunlukla meydanlar yer alır’ önermesinden hareket edilmektedir. Meydanların özellikleri ve işlevlerine vurgu yapılırken dolaylı olarak kent merkezlerinin özellikleri ve işlevlerine vurgu yapılmış olacaktır.. Meydanlar kentin kamusal mekânları olup, bir amaca, bir kullanıma açık gerekli boyutlara sahip alanlardır. Meydanlar işlevleri açısından, toplumsal, ticari, askeri olabildikleri gibi aynı zamanda insanların toplandığı, buluştuğu, kültürün, yaşam biçiminin yansıtıldığı mekânlar durumundadır (Gökgür, 2008: 88-89). Sosyolojik bir perspektiften bakıldığında meydanların kültürel ve toplumsal yönü ön planda tutulmak zorundadır. Meydanların insan birlikteliğini sağlayan ve toplumsal dönüşüme imkân tanıyan özelliği bir sosyolog için önemlidir.

Meydanların kentte yaşayan insanların dışında siyasi alanda söz sahibi olanlar için önemli bir işlevi vardır.. Meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında veya dışarıdan gelenlerle buluşarak, müşterek ihtiyaçlarını karşıladıkları, özel olarak düzenlenmiş alanlardır. Siyasetin kalbi meydandır ve siyasi iktidarın gözü meydanın üzerindedir. İktidarın ve muhalefetin törenleri, mitingleri meydanlarda yapılır. Siyasi rejimler, halka güçlerini göstermek için meydanları iktidarı hissettiren anıtlar ve semboller süsler (Karatepe, 2001: 184). Bu anlamda meydanlar yapısal olarak tamamen boş alanlar değildir. Anıtlar ve heykeller meydanlara sembol özelliğini katan unsurlardandır.

Kentte yaşayanların, kent ortamı ve kent hizmetleriyle ilgili protestolarını ifade etmek ya da değişiklik taleplerini yansıtmak için oluşturdukları örgütlenmelere kentsel toplumsal hareketler (Marshall, 1999: 400) denmektedir. Kent merkezleri bu ve buna benzer toplumsal hareketlerin gözlemlendiği yerlerdir. Kent merkezlerinde yer alan meydanlarda da aynı hareketlilik gözlemlenebilir.. Meydanlar mitinglerin, büyük siyasi nümayişlerin, ihtilâllerin, on binlerce insanı toplayan duvarsız ve tavansız salonlarıdır (Koçu, 1960:2252’den aktaran Gurallar, 2010: 53). Örneğin Beyazıt Meydanında; Üniversite öğrencilerinin harçlara ya da başörtüsü yasağına karşı eylemleri, halkın tanıdığı önemli/ünlü kişilerin cenaze törenleri, iktidar-halk ve

halk içinde farklı gruplar arasında bir iletişim eylemi burada gerçekleşmektedir. Siyasi bir arena olan Beyazıt Meydanı aynı zamanda kentin günlük hayatının da merkezindedir (Gurallar, 2010: 61). Beyazıt Meydanı ile aynı işlevi gören diğer meydanlar yılın her günü böyle toplumsal hareketlere mekân sahipliği yapmazlar. Tercih edilen özel günlerin dışında bu mekânlarda gündelik hayatını akışı gözlemlenir. İnsanların gelip geçtikleri bir mekân haline dönüşür.

Meydanların yapısal olarak kentlerin merkezinde yer aldığını vurgulamıştık. Fakat meydanlar sadece yapısal/mekânsal olarak bir merkez değildir.. Meydanlar şehirde yaşayan insanların ev ve iş dışındaki hemen tüm zamanlarını geçirdikleri yerdir ve bu nedenle toplumsallığın da merkezidir (Kılıçbay, 2000: 42). Kentin kültürel çeşitliliğini oluşturan her şey meydanlarda bir birliktelik oluşturmaktadır.

Meydanların konumunu belirleyen en önemli faktörlerden biri de zaman karşı gösterdikleri dirençtir. Şehir tarihinin en ironik yanlarından biri, bu açık alanların zamana karşı binalardan daha fazla direnç gösterip, kimlik değiştirerek dönemden döneme devredilmeleridir. Mesela bir dönemin önemli bir anıtının önünde geniş bir açık alan varsa, bu alan, önünde durduğa anıta ve şehrin geri kalanına zaman içinde ne olursa olsun, şehrin meydanı ya da pazar yeri olarak yaşamaya devam edecektir (Boysan; Bilgin, 2002: 76). Meydanların bu özelliği fiziksel olarak yok olmaya elverişli değildir. Tarihi yapıların tabiat şartlarına ve insan müdahalelerine karşı ayakta kalması önemli bir sorundur. Tabiat şartlarına ve insan müdahalelerine karşı meydanların dayanıklı olması fiziki yapısından kaynaklanmaktadır.

1.5. KENTSELLİK VE GÜNDELİK HAYAT

Kent mekânları, çoğu zaman yaşamsal faaliyetlerin sürdürülmesi esnasında kendiliğinden ortaya çıkarlar ve kent yaşamını bütünleyen mekânlar olarak önemli işlevler görürler. Kentli yaşam ile bu mekânlar arasında doğrudan bir bağ vardır (Aytaç, 2007: 202). Gündelik hayat bu bağ etrafında şekillenmektedir. Kent mekânlarında sergilenen gündelik hayat genel anlamda kentli yaşamı oluşturur. Bu süreçler karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir.

Bireylerin sıradan gündelik hayatları ile kentsel/kamusal mekânlarda sergiledikleri gündelik hayatlarında ayırıcı bir özellik vardır.. Kamusal mekânlardaki temsillerin, temsiliyetlerin aleniyet içermesinden dolayı, buralar, aktörler için bir nevi oyuncu performans sergileyebildikleri, “*kamusal bir sahne*” ye dönüşmektedir. Bu yüzden bu mekânlarda ortaya çıkan gündelik yaşam kültürü, oldukça karmaşık ve kendisini temsil biçimleriyle ele vermektedir. Gerçekte herkesçe görünme ya da herkese açık olma hali, bireyleri toplumsal kabul görme kıstaslarını dikkate almaya ve dramaturjik performans sergilemeye götürmektedir (Aytaç, 2007: 210). Kamusal mekânı bir sahne olarak değerlendiren aktörler özel hayatlarında(kamusal alanda görünmeyen) diğer insanlar gibi çoğunlukla oldukları gibidirler. Fakat herkesçe görünen açık alanlarda oldukları gibi değil olmak istedikleri gibi görünürler. Bu amaçla kendileri için biçtikleri ideal rolü oynarlar. Bu aktörler için kent mekânında gözlemlenen gündelik hayat dramadan ibarettir. Kentsel mekân aktörler için sahnenin önünü, özel hayatları ise sahnenin arkasını oluşturur.

Kentselliği oluşturan bütün sosyal faaliyetleriyle insanlar kent mekânlarını farklı amaçlarla kullanmaktadırlar.. Kimi zaman zevk almak, eğlenmek, sosyal aidiyet kurmak için kimi zamanda yaşamsal zorluklardan kaçmak adına bu mekânlarda bulunurlar. Bir yaşam tarzına karşılık geldikleri gibi, aynı zamanda, kentteki özgürlüğü, serbestiyi, başına buyruk hareket etme keyfiyetini de müdavimlerine sunarlar. Bu mekânlar, gündelik yaşamın sıradan akışına eşlik ettikleri gibi, hayatımızdaki küçük zaman boşluklarını doldurmaya da yararlar (Aytaç, 2007: 203). Bu insanlar için gündelik hayat eğlenmeye, zevk almaya, özgürlüğü yaşamaya ve sosyal aidiyet kurmaya tekabül eder. Her türlü eğlenme faaliyeti gündelik hayatın bir parçasını oluşturur.

Kent mekânlarını ve kent merkezlerini gündelik hayatın merkezi haline getiren, gerçekte buraların karşıladıkları ve gündelik hayatın içinde anlamlı gelen bir işlevi karşılamakta oluşlarıdır. Alışveriş yapmak, dinlenmek, oyun oynamak, film seyretmek, yürümek vs. maksadıyla bulunduğumuz, “takıldığımız” mekânlar bir bütün olarak gündelik hayatımıza akışkanlık ve süreklilik katar (Aytaç, 2007: 214). İş ile ev yaşamı arasında kalan zamanı dolduran bu gündelik ilişkiler insanın iki iş günü arasındaki geçişliliği sağlamaktadır. İnsan toplumsal yaşantısını sürekli aynı

şeyi yaparak sürdüremeyeceği için gündelik yaşamı bu gibi etkinliklerle renklendirmektedir.

Mekânların oluşumuna paralel olarak, toplumda boş zamanlar için kamusal alan kavramının da değişime uğradığı görülmektedir. Alışveriş merkezleri boş zaman aktivitelerinin mekânı haline gelmeye başlamakta ve gündelik hayattaki yerini perçinlemektedir (Gemici, 2007: 55). Alışveriş merkezleri kentlerde yer aldığı için kentsellik olgusu için önemlidir. Daha öncede belirtildiği gibi alışveriş merkezlerinin insanların hayatta kalabilmesi için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması dışında bir işlevi yerine getirmektedir. Bu alışveriş merkezlerinin doğurduğu bir süreç değildir. Sanayileşme birlikte başlayan bir süreçtir. Boş zaman aktivitelerini alışveriş merkezlerinde eğlenme üzerine kuranlar yeni bir tüketim kültürü oluşturmaktadırlar. Bu yeni tüketim kültüründe tüketilen nesne zamandır.

Kentsellik, sanayi toplumu için bir sonuç değil, hazırlayıcı bir aşama olarak görülür. Sanayileşmenin tamamlanması, Lefebvre'nin iddiasına göre kentselliktedir ve kentsellik de şimdi sanayi üretim ve örgütlenmesine egemen olmaktadır. Zamanında kentselliği üreten sanayi, şimdi onun tarafından üretilmektedir (Harvey, 2003: 276). Kentsellik olgusu bugün geçmişe göre daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Türkiye'de 1930'larda, nüfusun yaklaşık %75 köylerde %25 kentlerde yaşamaktadır. Bugün bu oran neredeyse yer değiştirmiştir. Kentsellik olgusunun ne kadar yoğun yaşandığını buradan çıkartabiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM: KONYA ALÂEDDİN TEPESİ

2.1.BİR İSLAM VE OSMANLI KENTİ OLARAK KONYA

Konya, Selçuklu Devletine başkentlik yapmış ve Osmanlı Devleti için de önemli bir şehirdir. Bu anlamda Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin şehir anlayışının Konya'ya yansımamış olması mümkün değildir. Konya İslam devletlerinin bir şehri olmuştur aynı zamanda. Bu bölümde İslam ve Osmanlı kentlerinin özelliklerine vurgu yapılarak, aslında bir İslam ve Osmanlı kenti olduğunu varsaydığımız Konya'nın yapısal özelliklerine değinilecektir. Konya'nın Selçuklu devletine başkentlik yapmış olması, tarihi olarak Konya'yı daha da güçlü kılmaktadır. Bir başkent olarak Konya o dönemin hem devlet anlayışını hem de dini anlayışını mekânlarına yansıtmıştır. O dönemden ayakta kalamayan birçok yapının olduğu bilinmektedir. Zamana, tabiat şartlarına ve dönemin idarecilerine karşı koyamamışlardır. Bugün Konya'da her şeye rağmen birçok Selçuklu ve Osmanlı eserinin bulunması tarihi olarak Konya'yı önemli bir şehir yapmaktadır.

İslam kentlerini oluşturan yapısal unsurlar bir kent olarak Konya'da da mevcuttur. Sadece yapısal unsurlar değil toplumsal yaşamı ifade eden birçok sosyal

ilişki de mevcuttur. Dolayısıyla İslam kenti kavramı ile ilgili teorik olarak ifade edilen ne varsa bunların Konya ile karşılaştırılması gerekmektedir.

İslam kentlerinde sosyal yaşam cami ve çarşıda sahnelenir. Büyük camiler başka deyişle Cuma camileri(yani kalabalık cemaatlerin toplanıp Cuma namazı kıldıkları camiler) kentlerin ticaret ve üretim alanlarının yani çarşılarının yakınında veya içinde yer alır. Cami Osmanlı kentlerindeki meydanların ortak ögesidir (Kuban, 1998: 157'den aktaran Gökğür, 2008: 95). Konya'da Kapu Camii ve bedesten çarşısı yerleşim şekli ile bu özelliği taşır. Kapu Camii bedesten çarşısının ortasında yer alır. Esnaf camisi gibi görünse de kentin eski camilerinden olması sebebi ile Konya için önemlidir.

Lapidus, İslam kentlerinde mekânsal yapının beş ana ögesi olduğunu belirtmektedir; kale, saray ve üst kademe yöneticilerinin oluşturduğu-yönetim işlevinin sürdürüldüğü yönetici merkez, Cuma camisi, hanlar, bedestenler ve açık pazar yerlerinin oluşturduğu kent merkezi, mahalleler (yoğun konut alanları) ve dış mahalleler (Aktüre, 1983: 7'den aktaran Aslanoğlu, 1998: 52). Konya'da yönetici merkezin bulunduğu yer Alâeddin tepesi ve çevresidir. Bugün Alâeddin tepesinin kuzeyinde yer alan üzeri beton şemsiye ile korunan 2.Kılıçarslan Köşkü'nün kalıntısı sarayın burada olduğunu kanıtlamaktadır. Bedestenin bulunduğu yer ise Kapu caminin çevresindedir. Günümüzde özellikle dini bayram önceleri bedestenin yoğun olması çarşı olarak işlevini hala koruduğunu göstermektedir.

Geleneksel İslam şehirlerinde, kamunun ekonomik, sosyal, dini ihtiyaçlarını karşılayan ve iktidarın siyasi gücünü sergilemesine imkân veren özel kent meydanları yoktu. Klasik İslam şehirlerinin meydanı, dini mekânların önleridir. Bu anlamda en büyük meydan, şehrin Cuma Camisi'nin avlusudur (Karatepe, 2001: 185). İslam şehirlerinde kamu mekânları belirli bir forma sahip alanlar değil mahalleler, çarşılar, camiler arasında kalan hacimlerin toplamıdır ve tek bir meydana çok bir meydanlar hiyerarşisinden söz edilebilir (Boysan; Bilgin, 2002: 76). Günümüzdeki meydanların işlevlerini geçmişte cami avluları görüyordu. Onun için bugünkü meydanlar gibi meydan oluşturulmamıştır. Fakat günümüzde kentlerde batı tarzı meydanlar oluşturulduğu için camilerin avluları eski işlevlerini yerine

getirmemektedir. Cami cemaatinin namaz vaktini bekleme ve namazdan sonra birbirleriyle sohbet etme mekânı olarak kullanılmaktadır.

Bir kavram olarak İslam Kenti, dini unsurların ön planda olduğunu ifade etmektedir.. Kentin dinsel işlevinin mekânsal yapıyı belirlediği ve caminin kültürel, eğitimsel, dinsel işlevleri dolayısıyla kenti belirleyen en önemli öge olduğu öne sürülmektedir (Aslanoğlu, 1998: 45). Bütün bunlar İslam Kenti kavramının içeriğini dolduran unsurlardır.

Geleneksel İslam şehirleri gibi Osmanlı şehirlerinin de en temel yapısı Cuma camisidir. Cuma camileri, çok sayıda insanın toplanması bakımından, şehrin yaya trafiğinin yönünü belirleyen temel etkenlerden biridir (Karatepe, 2001: 44). Bir ibadet olarak Cuma namazı ferdi kılınan bir namaz olmadığı için kentin merkezinde bulunan cami Cuma namazlarında toplanılan bir mekân olmuştur. Geçmişte şehirler bugünkü kadar büyük değildi. Aynı zamanda nüfus olarak kalabalık değildi. Bu yüzden Cuma Namazı kılınan camilere Cuma camileri denmiştir. Ulu Cami olarak da adlandırılmışlardır. Türkiye'nin birçok kentin de adı Ulu Camii olan camiler geçmişte Cuma namazının kılındığı camilerdir. Bu camiler isimlerini günümüze kadar taşımışlardır. Bursa Ulu Camii, Divriği Ulu Camii, Erzurum Ulu Camii bunlardan bazılarıdır.³ Günümüzde Cuma camileri olarak isimlendirilen camiler artık yoktur. Çünkü şehirlerin nüfusu eskiye nispeten çok artmıştır. Ayrıca mekân olarak şehirler çok genişlemiştir. Bütün şehrin Cuma namazı için bir camiye toplanması mümkün değildir. Bu yüzden günümüzde mahalle aralarındaki camilerde de Cuma namazı kılınmaktadır.

Osmanlılar kenti toplumsal yaşamdaki kentsel eylemler ile ilintili olarak tanımlamaktadırlar. Bu nedenle, bir yerleşime kent denilebilmesi için modernizmin kent ölçüsünde bir nüfus yoğunluğuna gereksinimi yoktur. Başka bir deyişle kent tanımı, belli bir hane ya da nüfus sayısına bağlı değildir (Yıldırım, 1996: 125). Demografik özelliklere göre kentler belirlenmemiştir. İnsan birlikteliklerinin belirli dini, siyasi, ekonomik ve toplumsal hareketlerine göre kentler oluşturulmuştur. Buna göre bir yerleşmenin şehir olmasının ilk şartı o yerde Cuma namazının kılınıp

³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ulu_Camii

kılınmamasına (Aliğaçoğlu, 2009: 203) bağlıdır. İslam kentlerinde olduğu gibi Osmanlı kentlerinde de dini eğilimler mekânları belirlemektedir. Dini bir vecibe olarak Cuma namazının kılınmasının şartlarından birisi şehirde olunmasıdır. Bu unsurlar karşılıklı olarak birbirlerini belirlemektedir. Bir yer/mekân eğer şehir ise o yerde Cuma namazı kılınmaktadır. Bir yerde Cuma namazı kılınıyorsa o yer/mekân şehirdir.

Osmanlı şehirlerinde, insan hareketlerinin yönünün esas belirleyicisi çarşıdır. Çarşının insan çekme özelliği çok yönlüdür. Camilere genellikle Müslüman erkekler giderler. Oysa çarşılar, kadın-erkek, Müslim-gayri Müslim herkesin gelip geçtiği herkese açık kamusal yerlerdir (Karatepe, 2001: 44). Osmanlı kenti tek ve temlisi bir merkeze sahip olmasa bile, buna karşın çarşı alanı, kent cemaati ve günlük yaşamdaki her şey ile ilgili kent yaşamının kaynadığı yerdir. Osmanlı kentinin hayat damarları başka hiçbir yerinde olmadığı kadar merkez-çarşıda atar (Cerasi, 2001:115). Bu yüzden kentin en kalabalık yerleri çarşılardır. Günümüz Konya'sında bu aynıdır. Zafer meydanı ve Alâeddin Caddesi ticari işletmelerin yoğun bulunduğu yerler olduğu için Konya'nın çarşısı konumundadır. Taşıt trafiğinin yanında yaya trafiğinin de yoğun olduğu yerlerdir. Konya'nın eski çarşılarından olan Bedesten çarşısı ise özellik dini bayramlar öncesi yoğun olmaktadır.

Şehirler semt ve mahallelere bölünmüştür ve her birinin kendi homojen cemaati ile küçük pazarları vardır. Şehirlerdeki bu mahallelerin veya 'köylerin' toplumsal dayanışması, bazı zamanlar sakinlerinin dinsel kimliklerini yansıtır (Turner, 1997: 179). Günümüzde bu ayrım bütün şehirlerde net bir şekilde görünmemektedir. Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul'da böyle bir ayrım söz konusudur. İstanbul'un bazı semtleri cemaatsel anlamda homojen bir yapıdadır. Cemaatler sadece dini cemaatler değildir. Ekonomik olarak gelir düzeyi yüksek olan insanlarda belirli semtlerde toplanmaktadır. Semtlerin imajı bu cemaatsel niteliklere göre oluşmaktadır.

Dinsel kimlikleri ifade cemaat yapılaşması mekânlarla örtüşmemektedir. Belli bir cemaate mensup olanlar farklı mahallelerde, farklı semtlerde hatta farklı şehirlerde olabilmektedir. Cemaat olgusu mekânlardan bağımsız bir şekilde gelişmektedir. Günümüzde kentlerle ve kentleri oluşturan ilçelerle örtüşen bir

kavram vardır; hemşeri. Aynı kentte doğan ya da aynı kentte yaşayan insanlar birbirlerine “hemşerim” diye hitap etmektedir. Hemşerilik olgusu daha çok memleketi dışında yaşayan insanlar arasında görünmektedir. İstanbul’da yaşayan Konyalılar için hemşerilik önemli bir unsurdur.. Fakat Osmanlı İmparatorluğu’nda kentlerde yaşayanlar kendilerini bir kentin hemşerisi olmaktan önce bir cemaatin mensubu olarak görüyorlardı (Faroqhi, 2005: 164). Osmanlı döneminde dinsel kimlik bugün olduğundan daha ön plandaydı.. Osmanlı kent halkının en yoğun bölümünü karma bir orta sınıf oluşturuyordu. Bu alçak gönüllü ve nerede ise hali vakti yerinde teb’a kümesi içinde, en düzenli strüktüre sahip ve çok uzak tarihi kökleri olan çekirdek, loncalarda birleşmiş tüccar ve zanaatkârlardan oluşan esnaf sınıfı idi. Çarşı sadece bir mahalle değil, ama devletin ihtiyaç duyduğu üretim potansiyelini harekete geçirmede vazgeçilmez bir kurumdu. Çarşının küçük ve orta dükkân sahipleri ile zanaatkârların çevresinde başka sosyal gruplarda mevcuttu. Yeniçeri askeri elitinin alt ve orta tabakaları, din adamları sınıfının en gösterişsiz üyeleri ve medrese öğrencileri bulunurdu (Cerası, 1999: 64’den aktaran Erkan, 2002: 82).

Osmanlı şehirlerinin temel yerleşim birimi mahallelerdir. Mahalleler şehrin toplumsal hareketliliğin gözlemlendiği yerlerden biridir. Mahallelerin yapısal olarak kendine özgü şekilleri vardır.. Örneğin Osmanlı mahallesinin Batıda olduğu gibi bir meydanı yoktur. Sokak dokusunun oluşturduğu kimi açık alanlar, insanların toplanıp belli konularda karar aldıkları mekânlar sayılmazlar. Bu işlevi, klasik dönemde cami avluları üstlenmekteydi. Gündelik hayatın yöneten ile yönetilen arasındaki iletişim kanalında, dini yaşantının sembolü durumundaki *cami*’nin bir toplumsal denetim aracı olarak da işlevselleştiğini görmekteyiz (Işın, 2006: 78-79). Mahallelerdeki meydan niteliği taşımayan açık alanlar, kent ya da devletle ilgili alınacak kararların konuşulduğu mekânlar değildir. Gündelik hayatın mekânı durumunda olan bu yerler halkın bir yerden bir yere giderken kullandıkları ve komşularıyla sohbet edip, vakit geçirdikleri mekânlardır.

Farsça bir terim olan *maidan* belirgin bir biçimi de olabilen bir meydanı anlatır. Türkçedeki *meydan* sadece, boşluk, açıklık anlamında tercüme edilmiştir: Geniş yapılaşmamış bir alan. Osmanlı kentinde, sözü geçen büyük açıklıklar aşağı yukarı rastlantısaldır ve özel işlevlerden yoksundur (Cerası, 2001:197). Meydanın

kavramsal olarak karşılığı Osmanlı kentlerinde görülebilir. Fakat bunlar özel olarak devlet ya da halk tarafından yapılmış mekânlar değildir. Kentin mekânları oluştururken rastlantısal olarak meydanlar gibi açık alanlar oluşmuştur.

Ortaçağın Müslüman şehirlerinde, dönemin Avrupa kentlerindeki kilise meydanı ya da şehir meclisinin önündeki geniş alana benzeyen kamuya ait toplanma yerleri yoktur. Dini toplantılar için, daima sütunlarla çevrili geniş bir avlusu olan cami kullanılıyordu (Elisseff 1992:121). Sonuç olarak, Batı kenti tarihi bir anlam içinde, meydana ve meydan etrafında örgütlenen ekonomik ve siyasal toplumsallık olurken, Osmanlı kentleri bütünsel toplumsallıkların üretileceği meydanların oluşmasına tanık olmamışlardır. Cumhuriyetle birlikte kentlerde girişilen ilk faaliyetlerden birinin meydan açmak olması anlamlıdır (Kılıçbay, 2000: 46). Konya’da kent merkezinde meydan olarak isimlendirilen iki yer vardır. Birisi Zafer Meydanı diğeri hükümet meydanıdır. Zafer çarşısı olarak nitelendirilen, çevresinde alışveriş mağazalarının bulunduğu, insanların alışveriş yaptığı ve eğlenmek amacıyla gezdiği bir meydanadır. Hükümet meydanı ise siyasi partilerin ideolojilerini ve siyasi projelerini halka aktarmak amacıyla kullandıkları bir mekândır. Bazı sivil toplum kuruluşlarının ve halkın devlet yönetiminde bulunanlara karşı bir tepki olarak miting düzenlemek amacıyla da kullanılmaktadır.

Şehir kültüründe tarihi yapılar önemli bir yer tutar. Özellikle toplumun genelinin yararlandığı dini ve resmi nitelikli yapılar ön planda yer alır. Ortaçağ kentlerinin semboller dünyasını, kentin merkezinde yükselen anıtsal dini yapılar oluşturuyordu. Sanayi şehrinde bunların yerini parlamento, belediye, hükümet konağı, opera, merkezi postane ve tren garı gibi değişik kamusal hizmetlerin yürütüldüğü anıtsal binalar aldı (Karatepe, 2001: 60). Konya bugün hem batı tarzında hem de Türkiye şartlarına göre sanayi şehirlerinin özelliklerini taşısa da kamusal hizmetlerin yürütüldüğü binalar tam anlamıyla anıtsal nitelikte değildir. Cumhuriyet döneminin eseri olarak hükümet konağı(bugünkü adıyla valilik binası) anıtsal bir nitelik taşımaktadır. Konya’da meydan niteliği taşıyan anıtsal bir mekân yoktur. Sonuç olarak Konya’nın anıtsal nitelik taşıyan mekânları yoktur diyemeyiz. Konya’nın anıtsal nitelik taşıyan mekânlarının çoğu camilerdir. Camilerin bu özelliği

hem tarihi olarak uzun zamandır ayakta kalmaları hem de mimari olarak büyük ve görkemli olmalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de 1950 yılına kadar, nüfusun yaklaşık %75’i köylerde %25’i kentlerde yaşamaktadır. Bu oranın 1927’den 1950 yılına kadar devam etmiş olması 23 yıllık bir sürede Türkiye’de önemli bir kentleşme sürecinin yaşanmadığını göstermektedir. 2000 nüfus sayımı rakamlarına baktığımızda, Türkiye’deki kentleşmenin gelişmiş ülkelerdeki kentleşme düzeyini yakaladığını görmekteyiz. Bu artışı doğuran, kentlerdeki doğal nüfus artışından kaynaklanmamaktadır. Bunun altında yatan temel neden 1980’li yıllardan sonra Türkiye’deki köyden kente hızlı göçün yaşanmakta oluşudur (Erkan, 2002: 85-86). Türkiye yaşanan bu süreç aynı oranda Konya’yı da etkilemiştir. Konya’da kentleşme, özellikle kent mekânlarındaki modern anlamdaki dönüşüm son 30 yılda yaşanmıştır.

2.2. KONYA VE ALÂEDDİN TEPESİ

Konya, bozkırın tam çocuğudur. Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır. Bozkır kendine bir serap çeşnisi vermekten hoşlanır. Konya’ya hangi yoldan girerseniz girin sizi bu serap vehmi karşılar. Çok arızalı bir arazinin arasından ufka daima bir ışık oyunu, bir rüya gibi takılır. Serin gölgeleri ve çeşmeleri susuzluğumuza uzaktan gülen bu rüya, yolun her dirseğinde siline kaybola büyür, genişler ve sonunda kendinizi Selçuk sultanlarının şehrinde bulursunuz
(Tanpınar, 2001: 90)

Türkler, Konya’ya ilk defa 1069 yılında gelmişler; kesin olarak 1071 yılından sonra fethetmişlerdir. Büyük Selçukluların dağılmasıyla kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, İznik’ten sonra coğrafi konum itibarıyla en uygun yerlerden birisi olmasından dolayı Konya’yı başkent yapmışlardır. Konya’nın Anadolu Selçukluları tarafından başkent olarak kullanılması, 1102’den sonradır (Gül; Bayram; Hakkoymaz, 2003:455). Başkent olduktan sonra günden güne gelişen ve pek çok mimari eserle süslenen kent, kısa zamanda Anadolu’nun en gelişmiş şehirlerinden biri haline gelmiştir. Tarihi eserleri bakımından sayılı şehirleri arasında yer alan Konya, Selçuklular’a iki asırdan fazla başkentlik yapması sebebiyle, Türk

mimarisinin gözde eserleri sayılan abidelerle süslenmiştir. Bu yönden Selçuklu Devri'nde Konya, Bursa, Edirne ve İstanbul'dan önce "En muhteşem Türk şehri" mertebesine yükselmiştir. Konya'da Türk-İslam döneminden önce yapılan eserlerin çoğunun günümüze ulaşmadığı söylenebilir. Alâeddin Camisi, Sahip Ata Külliyesi, Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese, Sırçalı Medrese Selçuklu dönemi eserlerindedir. ⁴ 21.yy'la gelindiğinde Konya'nın tarihi eser bakımından zengin olması bununla açıklanabilir.

Konya, iç Anadolu bölgesinin ikinci büyük kentidir. Konya ovasının batı kenarındaki dağların son yamaçlarına yakın bir mevkide, yaklaşık 1000m yükseklikte kurulmuştur. Kentin burada kurulmasında batıdaki dağlardan inen bol su kaynaklarının olması ve iç kale yapımına elverişli bir tepenin (Alâeddin Tepesi) bulunması etkili olmuştur (Arû, 1998: 87). İsmi üzerindeki Alâeddin Camiinden alan bu tepe kentin merkezi olma konumunu halen sürdürmektedir.

Resim 1: Alâeddin tepesinden Alâeddin caddesine bakış

⁴ <http://www.bizimkonya.com/konyatarihi.html>

Konya’da dönemin ulaşım vasıtalarının bugüne göre iptidai durumu göz önünde bulundurulduğunda, nakliyenin asgariye indirilmesi için iş yerleri belli bir bölgede yoğunlaşmıştı. Bu yer Alâeddin Tepesi’nin Doğu cephesi ile Mevlana Dergâhı arasında kalan yerdir (Tuş, 2007: 191). Günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle birlikte ulaşım imkânları artmış ve Konya’daki iş yerleri kentin farklı yerlerine kurulmuştur. Alâeddin tepesi ile Mevlana dergâhı arasında kalan yer ise bugün bile hem taşıt hem de yaya trafiği açısından yoğundur.

Resim 2: Alâeddin tepesinden Alâeddin caddesine bakış

Alâeddin tepesinin Konya içindeki konumu kentin yerleşimi açısından önemli olduğu kadar Konya’nın tarihi açısından da önemlidir. Konya’nın tarih içindeki gelişimi “Alâeddin Tepesi” ile başlar. Antik şehirlerde olduğu gibi tepeyi *akropol*⁵ sayabiliriz (Odabaşı, 1998: 42). Akropollerin bir özelliği olarak Alâeddin tepesinde savunma amaçlı bir iç kalenin olduğu bilinmektedir. Koruma altına alınan II.Kılıçarslan Köşkü kalıntısı geçmişte tepe üzerinde bir sarayın bulunduğunu kanıtlamaktadır.

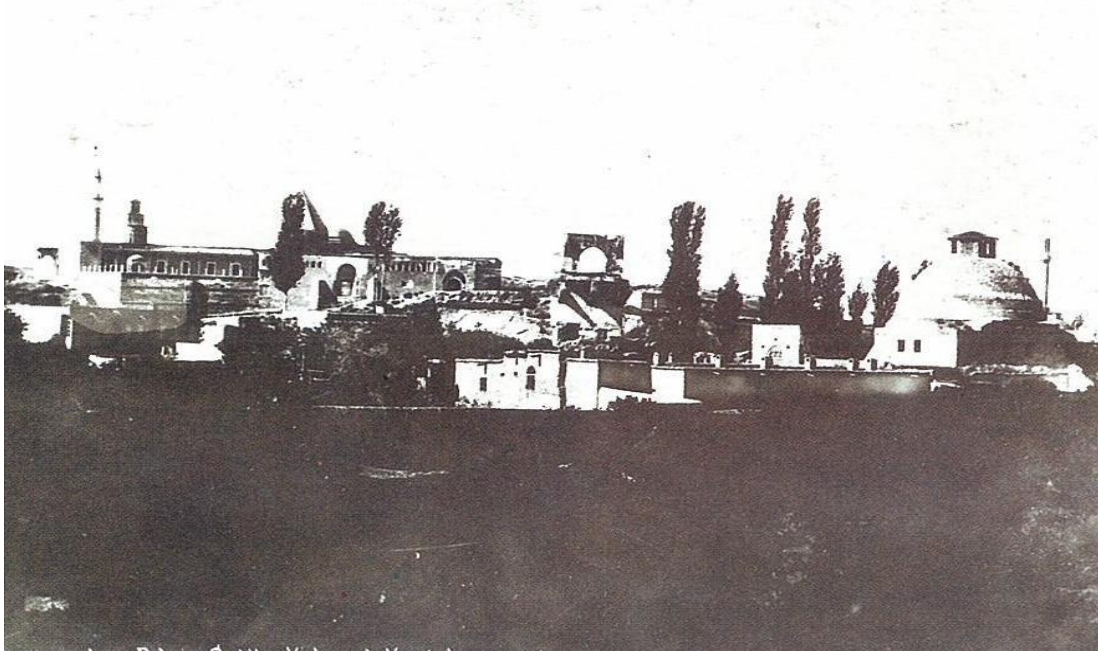
⁵ Eski Yunan kentlerinde bir platonun ya da bir tepenin üstüne kurulmuş kale. Önceleri savunma amacıyla kullanılan akropol, giderek kent için tapınak ve dinsel festival ya da törenlerin yapıldığı bir yer haline gelmiştir. Eski yunan kentlerin çoğunun çevresinde akropol kalıntıları bulunmuştur.

Alâeddin tepesi gibi tepelere halk Anadolu'da höyük demektedir. Bir söylenceye göre de Alâeddin tepesi Alâeddin Keykubat'ın emriyle toprak taşınarak oluşturulmuştur. Sefa Odabaşı'na göre, bu inanç tevatürden⁶ başka bir şey değildir (Odabaşı, 1998: 43). Fakat halk arasında Alâeddin tepesi doğal bir tepe olarak değil, yığma bir tepe olarak bilinmektedir.. Kentin çekirdeği, ortasındaki Alâeddin Tepesi'dir. Tepe ve çevresindeki dar bir dairesel alanda medrese, han, dergâh, türbe, cami gibi çok sayıda Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlılara ait tarihi yapılar yer alır (Gül; Bayram; Hakkoymaz, 2003:446). Örneğin Osmanlı dönemine ait eserlerden olan Selimiye Camii, Şerafettin Camii, Kapu Camii, Aziziye Camii ve Mevlâna Külliyesi Alâeddin tepesine yürüyüş mesafesi yakınlığındadır. Bunlar dışında Alâeddin tepesine yakın birçok tarihi eser mevcuttur. Bu tarihi eserlerin çoğu geçmişte olduğu gibi bugünde işlevlerini yerine getirmektedir. Müze niteliğini taşıyan çok az eser vardır.. Gerek fotoğraf amatörleri ve gerekse profesyonel fotoğrafçılar ilk çekimlerini Alâeddin tepesi üzerinden kuşbakışı olarak yapmışlardır (Odabaşı, 1998: 27). Bu Alâeddin tepesinin kent için öneminin yadsınamaz olduğunun bir göstergesidir.

Resim 3: Alâeddin tepesinin üzerinde yer alan Eflatun Mescidi(Saat Kulesi).(Bizans döneminde kilise, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde mescit olarak kullanılmıştır. 1872 yılında saat kulesi haline getirilmiş, 1921 yılında belediye tarafında yıktırılmıştır)

Konya'nın fethinde tepe üzerinde bir kilise bulunuyordu. Bu kilisede yerli halk dini vecibelerini yerine getiriyordu. Fetihten sonra da bu kilise işlevini devam ettirmiş. Daha sonra Selçuklular tarafından mescit haline dönüştürülmüştür. Bu mescit Eflatun Mescidi olarak bilinir. (Odabaşı, 1998: 43). 1900'lü yıllarda tepesinin kuzeyinden çekilen bazı fotoğraflar da Alâeddin camiinin arkasında mescidin üzerindeki saat kulesi görünmektedir. Alâeddin Cami'nin kible tarafına düşen bu yerde bugün bir çay bahçesi bulunmaktadır.

Resim 4: Alâeddin Camii ve Çevresindeki Yapılar (Solda Eflatun Mescidi de görünmektedir).

Resim 5: Alâeddin Camii ve 2. Kılıçarslan Köşkü

Resim 6: Alâeddin tepesinden 2.Kılıçarslan Köşkü ve Karatay Medresesine bakış

Alâeddin Camisi'nin yanı başında II. Kılıç Arslan Sarayı'nın balkonunun (Cihannümasının) bir kısmı kalmıştır. Bu kalıntı zamanla tahribata uğradığından 1961 yılında betondan yapılan bir şemsiye ile koruma altına alınmıştır (Odabaşı, 1998: 44). Resim 7'de görüldüğü gibi Konya Büyükşehir Belediyesi köşkü

Resim 7: Alâeddin tepesinden 2.Kılıçarslan Köşkü ve Karatay Medresesine bakış

kalıntıları ile ilgili yeni bir arkeolojik çalışmaya başlamıştır. Ön planda olan köşk ve medresenin dışında şehrin mimari olarak nasıl dönüştüğü gözlemlenmektedir. 20. yy'ın ikinci yarısında başlayıp bugüne kadar hızla devam eden apartmanlaşma olgusu kentleşmenin gözlemlendiği unsurlardan birisidir.

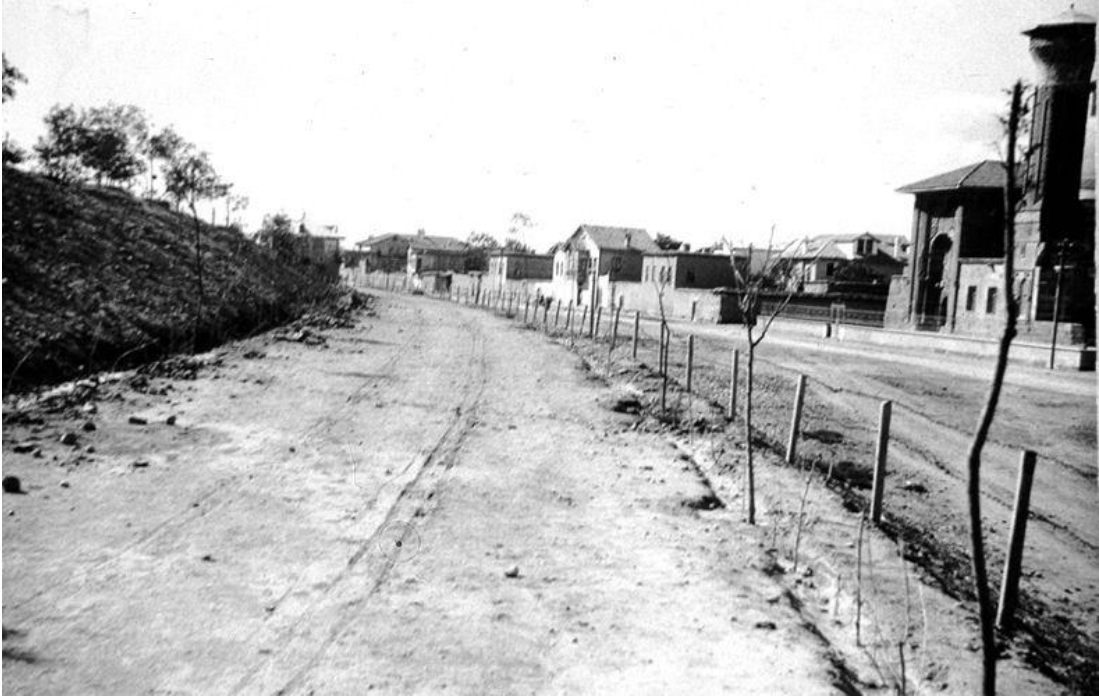
Yerleri aşağı yukarı bugünkü ordu evi binasının bulunduğu tepenin eteklerinde Ermeni ve Rum kiliseleri bulunuyordu. 20. yy'ın başlarında yıktırılan bu kiliselerin yerine 1910 yılında bugün ayakta duran Fransız Katolik kilisesi yaptırılmıştır (Odabaşı, 1998: 44). Kilise Alâeddin tepesinin güneyinde yer almaktadır. Kilise ile tepenin arasında tramvay yolu, taşıt yolu ve yaya yolu bulunmaktadır.. 1925'lerde Alâeddin tepesi yer, yer çukurlarla dolu toz toprak içinde kupkuru bir tepeydi. Evlendirme ve düğün salonunun bulunduğu alan Ordu Evi'ne kadar dümdüz bir alandı ve zamanın gençleri burada futbol oynardı. Alâeddin Cami de bakımsız kendi haline terk edilmiş bir durumdaydı. Yakılıp yıkılan Belediye Sineması şimdi büyük değişikliklere uğramış olan Ordu Evi binaları sonradan yapılmış ve bundan sonra ağaçlandırılmıştır. Alâeddin Tepesi 30 yıl içinde pek çok değişikliklere uğramıştır.⁷

Resim 8: Alâeddin Köşkü ve Karatay Medresesi (Alâeddin tepesinin kuzey bölümü)

⁷ <http://www.konya.bel.tr/konya.php?id=3#>

Bundan 50-60 sene öncesinin Konya’ında önemli piknik yerlerinden birisi Alâeddin Tepesi’dir. Halk Alâeddin Tepesi’nin üzerinde o zamanın modasına uyularak dikilmiş akasya ağaçlarının altında oturur eğlenirdi (Odabaşı, 1998: 80).

Resim 9: Alâeddin tepesinin batı tarafı ve İnce Minare’nin önü

Resim 10: Alâeddin tepesinin batı tarafı ve İnce Minare’nin önü

O yıllardan önce Alâeddin tepesinin piknik alanı olarak kullanıldığı düşünülemez. Fakat tepeyi ağaçlandırma çalışmaları yeni başlamıştır. Resim 9’da görüldüğü gibi ağaçlar fidan halindedir. Günümüzde Alâeddin tepesinin bu kadar yeşillik ve ağaçlarla dolu olması o dönemde gösterilen çaba sayesinde. Tepe piknik alanı olarak bugünde kullanılmaktadır. Burada kastedilen piknik, insanların hazır getirdikleri yiyecekleri ağaçların altında sosyal bir birliktelik oluşturarak tüketmeleridir. Fakat bugün Alâeddin tepesi insanların piknik yapma ihtiyacını karşılayan bir mekân değildir. Bu işlevi kentin farklı yerlerine kurulan piknik alanları karşılamaktadır.

2.3.BİR KENT MEKÂNI/MERKEZİ OLARAK ALÂEDDİN TEPESİ

Çalışmanın birinci bölümünde(teorik kısımda) üzerinde durulan kent merkezi konusu çalışmanın bu bölümünde örnek üzerinden ele alınacaktır. Kent merkezinden bahsederken en çok vurgu yaptığımız mekânlar meydanlardı. Meydanların bizim çalışmamız için önemi, Alâeddin tepesi ile ilişkilendirecek yönlerinin oluşudur. Şehirler için önem arz eden ve kitlesel organizasyonların yapıldığı meydanlar genellikle şehrin merkezinde yer alır. Bu anlamda Konya’nın merkezi konumunda olan yer Alâeddin tepesidir. Ayrıca meydanlar insanların belirli amaçlar doğrultusunda toplandıkları ve bunun dışında kalan zamanlarda ise insanların gelip geçtikleri bir mekândır. Benzer şekilde Alâeddin Tepesi de insanların aynı amaçla gittikleri fakat farklı eylemler sergiledikleri bir mekândır. Aynı amaçla meydana gelen insanlar kitlesel olarak aynı davranışı sergilerken Alâeddin tepesinde bireysel davranışlar ön plana çıkar.

Meydanlar çeşitli caddeler aracılığıyla kentin içine karışır. Kent merkezine yakın büyük caddeler genellikle meydanlarda kesişir. Günümüzde kentlerin bu yapısı bazı sivil itaatsizlik eylemleri için işlevsel hale gelmiştir. Birçok eylemde bu caddeler yürüyüş kortejlerinin başladığı yerlerdir. Yürüyüş sonlandığı yer ise meydanlar olmaktadır. Bu açıdan ele alındığında Alâeddin Tepesi benzer bir işlevi yerine getirirse de eylem biçimi olarak farklılık göstermektedir. Yolların kesiştiği yerde bir yükseklik olarak bulunan Alâeddin Tepesi toplanma eyleminin yerine getirilmesine engel olmaktadır. Kent merkezlerinin ve meydanların bu

işlevini(ideolojik amaçla toplanma) Alâeddin tepesi tam olarak karşılamıyor. Fakat yakın zamanda yapılan bazı eylemlerde Alâeddin Tepesi'nin etrafındaki cadde bu amaçla kullanılmıştır. Bir takım sportif başarıların kutlandığı bir yerdir. Herhangi bir futbol takımının şampiyonluğunda Alâeddin tepesini çevreleyen cadde insanların araçlarıyla konvoy oluşturarak ve korna çalarak kutlama yaptıkları bir yer olmaktadır.

Meydanlar gibi açık alanların zamana karşı binalardan daha fazla direnç gösterip, kimlik değiştirerek dönemden döneme aktarıldıklarından daha önce bahsetmiştik. Alâeddin tepesi meydanlar gibi düz ve açık alan olmadığı halde zamana karşı direnç göstermiştir. Yüzyıllar önce tepenin üzerine ve çevresine inşa edilen yapılardan birçoğu yok olmuştur. Fakat Alâeddin tepesi tıpkı meydanlar gibi zamana karşı direnmiştir. Bugün Selçuklular devrinde olduğu kadar bir işlevi olmasa da Konya'nın imajını oluşturan yapılardan biridir.

Türk kentlerinde büyük boyutlu camiler dışında anıtsallık potansiyeli yoktur. Bu bağlamda Osmanlı kentlerinde yer alan meydanlar insan ölçeğini aşır anıtsal bir nitelik kazanmamıştır. Bu güçlü gelenek, çağımıza gelene kadar İstanbul'da ve Türk kentlerinde meydan tasarımının yokluğunu açıklayan unsurlardan biridir (Gökgür, 2008: 96). Konya'da Batı tarzın meydan olgusunun olmayışı bununla açıklanabilir. Konya'daki Selimiye Camii, Şerafettin Camii, Aziziye Camii, Alâeddin Camii ve Kapu Camii anıtsal niteliği olan camilerdir. Alâeddin tepesinin anıtsal bir niteliği olmasa da Konya şehri için simgesel düzeyde bir önemi vardır. Konya'nın bir imaj vitrini oluşturulmak istenirse vitrinde yer alması gereken unsurlardan birisidir, Alâeddin tepesi.

2.4. ALÂEDDİN TEPESİNİN MEKÂNLARI

Konya iki odak etrafında gelişmiştir: 1.Alâeddin Camisinin bulunduğu Alâeddin tepesi; 2.Ticaret merkezi ve çevresi (Arû, 1998: 87). Alâeddin tepesi Konya'nın merkezinde olması sebebiyle var olan önemini günümüzde de korumaktadır. Fiziki olarak bir tepe olmasının ötesinde Alâeddin tepesi üzerindeki yapılar ile bir bütün oluşturmaktadır. Konya'yı oluşturan mekânlardan biri olduğunu

kabul ettiğimiz Alâeddin tepesini de oluşturan mekânlar vardır. Bu mekânlar; Alâeddin Keykubat Camii, Selçuklu döneminden kalma tünel, düğün salonu, çay bahçeleri, ordu evi, çocuk parkı, hediyelik eşya dükkânları, otopark ve ekmek arası köfte, balık ekmek, kuruyemiş büfeleri.⁸ Bu mekânların dışında kalan yerlerde ise ağaçlar ve yayalar için yürüyüş yolları vardır.

Kentte yaşayan insanların iş dışında kalan zamanlarını geçirdikleri yerlerden birisi parklardır. Tıpkı meydanlar arasında olduğu gibi parklar arasında da hiyerarşi vardır. Parkların içinde genellikle herkesin merkez saydığı bir yer bulunur-hiç değilse bir ana kavşak ya da bir düğüm noktası bulunur. Kimi küçük parklar ya da meydanlar başlı başına merkezdir ve giriftliklerini çevrelerindeki küçük farklılıklardan alır (Jacobs, 2011: 125). Bununla ilintili olarak Alâeddin Tepesi'nin merkeziliği diğer parklarla olan ilişkisinden dolayı değildir. Geçmişte tepe üzerinde bir sarayın ve tepeyi çevreleyen bir iç kalenin bulunmuş olması Alâeddin tepesini geçmişte kent merkezi olduğunu göstermektedir. Bu özelliğini bugüne taşıyarak kentin şekillenmesine etki etmiştir. Bir odak olarak Alâeddin Tepesi'nin çevresi ticaret merkezi halini almıştır.

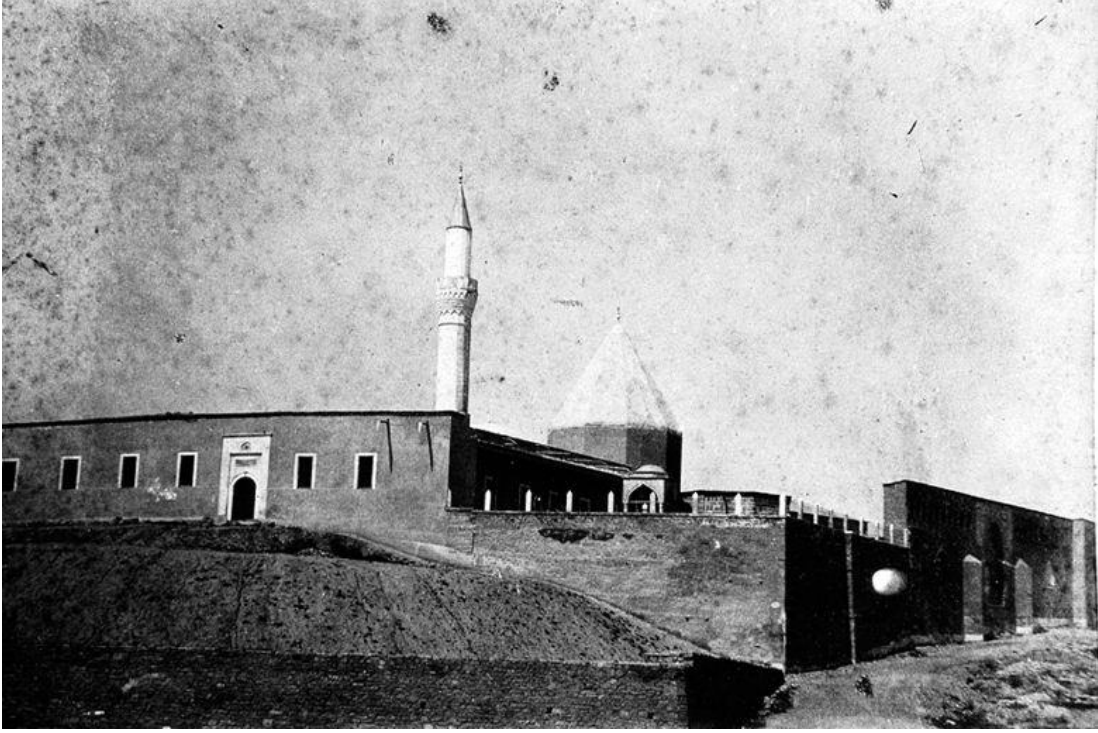
Alâeddin tepesini oluşturan mekânlar ele alınırken gözlenen gündelik ilişkiler ön planda tutulacak ve gündelik yaşantının nispeten yoğun olduğu mekânlar tasvir edilmeye çalışılacaktır.

2.4.1. Alâeddin Cami ve Çevresi

Konya'nın en eski camisi olan Alâeddin Camisi I.Mesut tarafından yaptırılmıştır. Bir Ulu cami olan mabedin mimarı Şamlı Muhammed bin Havlan'dır. Caminin avlusunda türbede Selçuklu hükümdarlarının bazısının cenazeleri bulunmaktadır. Alâeddin Camisi yaşadığımız yüzyıl içinde bazı fiziki nedenlerle yıpranmaya başladığından, tamir ve restore edilerek ibadete açılmıştır (Odabaşı, 1998: 43). 20.yy'ın başlarında çekilen bazı fotoğraflar caminin ne kadar yıprandığını göstermektedir. Alâeddin Camii'nin resim 7'deki fotoğrafı restorasyondan sonra çekilmiştir. Sadece Alâeddin Cami değil bugün restorasyonla ayakta duran birçok

⁸ <http://yorebudur.com/tag/alaaddin-tepesi/>

tarihi eser bundan yaklaşık 100-150 yıl önce yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde ayakta kalan tarihi yapılar kadar yok olup giden yapıların olduğu da bir gerçektir.

Resim 11: Alâeddin Camii'nin kuzeydoğudan görünümü

Alâeddin Camii tepenin kuzey eteklerinde yer almaktadır. Cami'nin kuzeyinde ise Selçuklu saray kalıntısı olan 2.Kılıçarslan köşkü bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda bu kalıntının sarayın seyir balkonu olduğu belirtilmiştir. Bugün caminin diğer yönlerinde yani doğusunda, batısında ve güneyinde camiye farklı uzaklıklarda olan çay bahçeleri bulunmaktadır.

Alâeddin tepesi daha önceleri araçların giriş çıkışlarının serbest olduğu bir mekândı. Tepeyi çevreleyen bütün yollar motorlu taşıtlar tarafından kullanılıyor durumdaydı. Öyle ki araçlar Alâeddin Camii'nin yakınına kadar girebiliyorlardı. Taşıtların bu yoğunluğu bütün şehirlerde olduğu Alâeddin tepesi için de olumsuz bir durum olmaktadır. Hem tepe üzerinde yürüyüş yapan insanlar için hem de tarihi yerleri ziyaret edenler için rahat hareket etme imkânı tanımamaktadır. Yakın zamanda taşıtların girebileceği yerler azaltıldı ve Alâeddin Cami civarına taşıtlar giremez hale geldi.

Resim 12: Alâeddin Camii'nin kuzeydoğudan görünümü

2.4.2. Çay Bahçeleri

Alâeddin Camii'nin etrafında bulunan çay bahçelerinin dışında birde tepenin güney eteklerinde yer alan, zafer meydanı tarafında bir çay bahçesi vardır. Kapalı mekânlar olmadıkları için kış aylarında neredeyse hiç faaliyet göstermeyen bu çay bahçeleri yaz ayları geldiğinde çok yoğun olmaktadır. Her yaş kesiminden insan buralarda vakit geçirmektedir.

Çay bahçelerinin yoğunluğu tepe üzerindeki yerleşimine ve yılın zaman dilimlerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin tepenin güneyinde, ordu evinin batısında yer alan çay bahçesi diğerlerine nispeten daha yoğun olmaktadır. Aileler için ayrılan masalar tepenin iç kısmında yer almaktadır. Tepenin kenarlarına yerleştirilen masalar ise çevreyi seyretmeye imkân tanımaktadır.

Alâeddin Cami'nin güneyinde, tepenin en yüksek yerinde olan çay bahçesi ise daha çok ailelerin tercih ettiği bir mekândır. Bu mekânı diğerlerinden ayıran özellik haftanın bazı günlerinde canlı müzik yapılmasıdır. Yaz aylarında yapılan bu eğlencede çoğunlukla akşam vakitleri tercih edilmektedir. Caminin hemen yanında yer aldığı için namaz vakitlerinde kentin genel hassasiyetine bağlı olarak canlı müziğe ara verilmektedir. Burada çocukların eğlenmesi için küçük bir oyun parkı da

yer almaktadır. Tepenin en yüksek yerinde yer aldığı için çok fazla yoğun değildir. Alâeddin Tepesi'nin batısında yer alan çay bahçeleri Şehitler Anıtı'nın iki tarafına yerleşmiştir. İşlevsel olarak diğer çay bahçeleriyle aynı işlevi görmektedir. Alâeddin Tepesi ile Mevlana Türbesi arasındaki ana yola bakmaktadır.

Resim 13: Alâeddin tepesinin doğudan görünümü

Resim 14: Alâeddin tepesinin doğudan görünümü

2.4.3. Alâeddin Keykubat Salonu ve Çevresi

Alâeddin Keykubat Salonu bilimsel ve dini içerikli konferanslar yapmak için kullanıldığı gibi nikâh, düğün gibi organizasyonlar içinde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı siyasi toplantılar da burada yapılmaktadır. Alâeddin tepesindeki taşıtların yoğunluğunu belirleyen en önemli unsur Alâeddin Keykubat Salonudur. Özellikle düğünlerde taşıtların girebilecekleri alanlar yeterli olmamaktadır.

Salonun doğusunda bir çay bahçesi yer almaktadır. Bu çay bahçesi nikâh ve düğün organizasyonlarında alternatif bir mekân durumundadır. Alâeddin Keykubat Salonundaki programlar yaz aylarında arttığı için kapalı mekândan bunalan bazı misafirler program süresi boyunca burada vakit geçirmeyi tercih etmektedirler. Alâeddin Keykubat Salonu ile yakınındaki çay bahçesinin arasında araçlar için park yeri vardır. Yakın zamanda kadar ücretsiz olan bu park yeri bugün ücretli otopark haline getirilmiştir. Park yeri sadece burası ile sınırlı değildir. Salonun etrafını çevreleyen yol tamamen otoparka aittir. Bu park yerinin sonradan ücretli olması Alâeddin Keykubat Salonunda programın olduğu zamanlardaki taşıt yoğunluğunu azaltmış durumdadır. Salonun kuzeydoğusunda ise ekmek arası köfte yapan ve soğuk limonata satan seyyar arabalar bulunmaktadır.

2.4.4. Boş Alanlar

Alâeddin Cami, 2.Kılıçarslan Köşkü, Alâeddin Keykubat Salonu ve çay bahçeleri dışında kalan yerler çim, ağaçlar, yaya yolu ve taşıt yolları ile kaplıdır. Bunların dışında bir de tepenin güney tarafında yer alan orduevi bulunmaktadır. Ordu evi, halkın giriş çıkışı serbest olan, gözlem yapılacak açıklıkta bir mekân olmadığı için çalışmanın dışında kalmaktadır. Alâeddin tepesi genel olarak kamusal bir alan olduğu halde içerisinde bulunan orduevi bu nitelikte değildir. Çim ve ağaçlar ile kaplı diğer alanlar yapısal olarak boş olsa da gündelik yaşamı gözlemlemek açısından yeterince dolu mekânlardır.

Bundan yaklaşık seksen sene önce bu alanlar tamamen boş alanlardı. Bugün Alâeddin tepesini bir örtü gibi kaplayan ağaçlar 1930'lardan sonra ekilmiştir. O zamanlarda hiç ağaç yok değildi. Fakat o yıllarda çekilmiş fotoğraflarda bugün var

olan ağaçların olmadığı görülür. Zaman içerisinde Alâeddin tepesindeki dönüşümü belirgin olarak gösteren şey ağaçlardır.

Resim 15: Alâeddin tepesinin kuşbakışı görünümü

A. Sefa Odabaşı'nın (1998: 80) tespitlerine göre bundan 50-60 yıl önce Alâeddin Tepesi insanların piknik yapmaya gittikleri bir yerdi. 1910'lardan sonra ağaç dikilen bu yerlerin belirli bir zaman sonra piknik yerleri haline dönüştüğünü söyleyebiliriz. Alâeddin tepesinin büyük bir kısmını oluşturan bu mekânlar boş zaman değerlendirme amacıyla o yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Boş alanlar olarak nitelendirilen bu mekânlar günümüzde benzer amaçlarla hâlen kullanılmaktadır. Kentliler piknik yapmak amacıyla genellikle şehrin dışına yapılan parkları kullanmaktadırlar. Alâeddin tepesi ise daha kısa süreli vakit geçirilen bir mekân durumundadır.

Alâeddin tepesinin büyük bir kısmını oluşturan boş alanlar dışarıdan yiyecek-içecek getirilebilen bir mekândır. Gözlemlenen aktörlerin önemli bir kısmı çimlerde oturarak bir şeyler tüketmektedir. Boş alanlar diye nitelendirdiğimiz bu yerlerde sayısal olarak daha kalabalık gruplar vakit geçirebilmektedir. Çay bahçelerinde ise mekânın düzenlenmesine bağlı olarak daha az sayıda gruplar vakit geçirmektedir.

2.5. ALÂEDDİN TEPESİ'NİN AKTÖRLERİ

Lefebvre, *zaman kullanımı*'nı üçe ayırır; *zorunlu zaman*(mesleki işe ayrılan), *serbest zaman*(eğlenceye ayrılan) ve *zoraki zaman*(ulaşım, formaliteler, iş dışındaki gereklilikler) (Lefebvre, 1998: 58-59). İnsanlar sosyal yaşamlarını bu üç zaman dilimi arasında sürdürmektedir. Dolayısıyla Alâeddin tepesinde gözlemlenen aktörler burada geçirdikleri zamanı ya iş için, ya eğlence için ya da ulaşım için kullanmaktadırlar. Alâeddin tepesinde vakit geçiren insanlar o mekânın aktörleri durumundadır. Sürekli Alâeddin tepesinde bulunmadıkları için bu insanlara günlük ya da gündelik aktörler diyebiliriz.

Alâeddin tepesinin gündelik aktörlerini Lefebvre'nin ayrımına göre sınıflandırabiliriz. Demografik olarak en fazla olan aktörler serbest zamanlarını değerlendiren aktörlerdir. Sergilenen davranış örüntüleri diğer aktörlere göre çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca çalışmanın odaklandığı aktörler serbest zaman aktörleridir. Tepe üzerinde zorunlu ve zoraki zamanlarını geçiren aktörler de mevcuttur. Bazı ticari amaçlarla orada bulunan aktörler buradaki zamanlarını işlerine ayırmıştır. İşyerleri Alâeddin tepesindeki işletmeler ve tepe üzerindeki boş alanlar olan insanlardır. İşe ve farklı yerlere giderken Alâeddin tepesinin kullananlar ise zoraki zamanlarının bir kısmını burada geçirirler. Bu aktörler genellikle tepenin çevresini bu amaçla kullanırlar. Zoraki zamanlarını Alâeddin tepesinde geçirenler için Alâeddin Tepesi bir geçiş mekânıdır.

2.5.1. Zorunlu Zaman Aktörleri: Çalışanlar

Alâeddin tepesinde vakit geçirenler farklı amaçlarla burada bulunmaktadırlar. Çalıştıkları yer tepe üzerinde bulunun insanlar Alâeddin tepesini iş yeri olarak

kullanan aktörlerdir. Bu aktörlerin mekânı tepe üzerinde bulunan bazı ticari işletmelerdir. Örneğin çay bahçelerinin çalışanları zorunlu zaman aktörleridir. Alâeddin Keykubat Salonu çalışanları da bu sınıflandırma içerisine girmektedir.

Alâeddin tepesinin çalışan aktörleri sayısal olarak azdır. Bunun nedeni ise tepe üzerindeki ticari işletmelerin az olmasıdır. Bu aktörler sayısal olarak az olmasına karşın, mekânın diğer aktörlerine göre kalıcıdırlar. Çünkü tepe üzerinde vakit geçiren diğer aktörler daha değişkendir. Zorunlu zaman aktörleri olan çalışanlar günlük/gündelik aktörler değil, süreklidirler. Aynı zamanda bu aktörleri sayıları az olduğu için çeşitli olmadıklarını da söyleyemeyiz.

Mekânın sürekli aktörleri, çay bahçesinde ve Alâeddin Keykubat Salonunda çalışanlar ile sınırlanmaz. Daha çok salonun kuzeybatısını mesken edinen köfte-ekmek yapan seyyarlar da zamanlarını zorunlu olarak burada geçirirler. Mekân olarak boş alanları kullanan çay, mendil, çekirdek, pamuk şeker ve çiçek satıcıları da zorunlu zaman aktörleridir. Gündelik hayatını tepenin boş alan olarak nitelendirdiğimiz yerlerinde geçirenler aynı mekânı işyeri olarak kullananlar için potansiyel müşterileridir. Müşteri potansiyeli olan bu aktörler vakit geçirmek amacı

Resim 16: Pamuk şeker-çekirdek satıcısı ve tepeyi çevreleyen yaya yolu

ile tepenin batı tarafını tercih ettikleri için bu mekân diğer aktörlerin çalışma mekânı olmaktadır.

2.5.2. Zoraki Zaman Aktörleri

Alâeddin tepesi kent merkezinde yer almasına rağmen geçiş mekânı olarak kullanılmamaktadır. Daha doğru bir ifadeyle Alâeddin tepesi bir yerden diğerine geçişe imkân vermemektedir. Tepenin doğası itibariyle mümkün değildir. Fakat ulaşım imkânı tepeyi çevreleyen yollar ile sağlanabilmektedir. Tepeyi çevreleyen ilk yol yaya yoludur. Bu yol hem tepenin bir tarafından diğerine geçişi hem de spor amaçlı yürüme imkânı sağlamaktadır. Tepeyi çevreleyen ikinci yol tramvay yolu, üçüncü yol ise motorlu taşıtlar yoludur. Tramvay ve taşıt yolu tepe üzerinden sağlanamayan geçiş imkânını tepenin çevresinden sağlamaktadır.

Alâeddin tepesini çevreleyen yolları ulaşım amaçlı kullanan bireyleri farklı adlarla isimlendirmek yerine zoraki zaman aktörleri olarak isimlendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu anlamda Alâeddin tepesi hem iş mekânı hem de geçiş mekânıdır.

Tepe üzerinde bulunan tarih eserleri ziyaret eden insanlar mekânın aktörleridir. Bu insanlar iş amaçlı buraları ziyaret ettiği gibi sosyal-kültürel bir aktivite olarak da ziyaret etmektedirler. Belirli zorunlulukların dışında insanların kendi tercihleri ile gerçekleştirdikleri dini, siyasi, sosyal, kültürel faaliyetler iş dışında gerçekleştirdikleri gerekliliklerdendir. İnsanlar bu gereklilikleri zoraki zaman dilimi içerisinde yerine getirmektedirler. Alâeddin Camii ve 2.Kılıçarslan Köşkü kalıntısını ziyaret edenleri bu sınıfa dâhil edebiliriz.

2.5.3. Serbest Zaman Aktörleri

Günün belirli saatlerinde Alâeddin tepesi üzerinde gözlemlenen insanlardan sayısal olarak en fazla olan serbest zamanlarını geçirenlerdir. Diğer aktörlerden hem sayısal olarak fazladır hem de sergilenen davranış olarak daha çeşitlidir. Zorunlu zaman aktörlerinin davranışları ile zoraki zaman aktörlerinin davranışları kendi içlerinde benzerlik gösterirken serbest zaman aktörlerinin davranışları farklılık göstermektedir. Zorunlu zamanlarını tepe üzerinde geçirenler ile zoraki zamanlarını

geçirenler homojen bir görüntü oluşturmaktadır. Serbest zamanlarını geçiren aktörler ise zamanlarını aynı amaç doğrultusunda kullansalar da bunu farklı şekillerde yapmaktadırlar. Çalışmanın odak noktasını, bu aktörler ve bu aktörlerin farklı gündelik davranışları oluşturmaktadır.

Serbest zamanlarını değerlendirmek amacıyla Alâeddin tepesini kullananlar yaş grubuna göre farklılık göstermektedir. Bunlardan ilki ilköğretim çağındaki çocuklardır. Evleri veya okulları Alâeddin tepesine yürüyüş mesafesi uzaklığında olan çocuklar okuldan kalan zamanlarını -eğlence amacıyla tercih ederek değerlendirmektedirler. Eğitim döneminin son zamanlarında ise bazı öğrenciler okulda geçirmeleri gereken zamanlarında burada eğlenmektedirler. Çocuklar daha çok gruplar halinde çimlerde oyun oynamaktadırlar.

Diğer yaş grubundan aktörler lise çağındaki öğrencilerdir. Lise çağındaki öğrenciler de ilköğretim çağındaki öğrenciler gibi boş vakitlerini değerlendirmek amacıyla Alâeddin tepesini kullanmaktadırlar. İlköğretim öğrencileri çoğunlukla okuldan kalan zamanlarını burada geçirirken lise öğrencileri ise okul zamanlarında da burada görünmektedirler. Lise çağındaki öğrenciler tepe üzerindeki vakitlerini daha çok çimlerde ya da banklarda oturarak, sohbet ederek, bazen bir şeyler yiyerek geçirmektedirler. Üniversite öğrencileri ve yirmi-otuz yaş arası genç insanlar mekânın diğer aktörleridir. Bu aktörler çimlerde ve banklarda oturmanın yanında çay bahçelerini de tercih edebilmektedirler. Çay bahçelerini tercih edenler sadece bu yaş aralığındaki insanlar değildir. Daha ileri yaştaki insanları da buralarda görmek mümkündür.

Kendilerinin hazırladığı yiyecek ya da içecekleri getirip burada tüketen orta yaşın üzerindeki kadınlar mekânın diğer aktörleridir. Serbest zamanlarını birbirlerinin evlerinde geçiren kadınlar yaz aylarında Alâeddin tepesini tercih etmektedirler. Konya’da yaşayan bütün kadınlar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Evleri kent merkezine aynı zamanda Alâeddin tepesine yakın olanlar için bu söz konusudur. Belirli günlerde ev hanımları konuk ağırlamak için toplantı yaparlar. Türkiye’nin birçok yerinde olduğu gibi Konya’da da yaşayan bu gelenek halk arasında “gün” olarak adlandırılmıştır. Kadınların vurguladığımız bu faaliyeti “gün” ün Alâeddin tepesine taşınması halidir.

Spor yapmak amacıyla Alâeddin tepesini çevreleyen yaya yolunda ve tepe üzerindeki yollarda yürüyüş yapanlar serbest zamanlarını değerlendiren aktörlerden diğeridir. Çocuk ve genç yaştaki insanlar sporu zayıflama ya da sağlıklı yaşama amacıyla yapmadıkları için, bu aktörlerin orta yaş ve üzeri olması kaçınılmaz olmaktadır.

2.6. ALÂEDDİN TEPESİ'NDE GÜNDELİK HAYAT

Alâeddin tepesinin Konya'nın merkezinde olması(bir tepe olarak bulunması) kent merkezleri açısından Konya'yı farklı kılmaktadır. Kentlerin merkezinde genellikle meydanlar vardır. Meydanlar geçmişte farklı işlevlerle ön planda iken, günümüzde daha çok siyasi işlevleri ile ön planda olmaktadır. Mitingler gibi siyasi organizasyonlar genellikle meydanlarda gerçekleştirilir. Konya'nın merkezindeki Alâeddin Tepesi bu olguya her zaman engel olmuştur. Alâeddin Tepesi Konya'da merkez olma özelliğini bugüne kadar yitirmediği için kentin siyasi olarak bir meydana olan ihtiyacını sürekli canlı tutmuştur. Alâeddin tepesi ile Mevlana dergâhı arasında kalan yerde hükümet konağının kuzeyinde yer alan hükümet meydanı bu işlevi kısmen yerine getirmektedir. Günümüzde Konya'da özellikle siyasi amaçlı yapılan kitlesel organizasyonlarda hükümet meydanı kullanılmaktadır.

Bugüne kadar insanların kent merkezinde boş zamanlarını değerlendirecekleri tek yer Alâeddin tepesi olarak görülüyordu. Yaz aylarında özellikle gündüz vakitlerinde tepenin yoğun olması bununla alakalıdır. Akşam vakitleri ise kimsenin uğramadığı bir yer olmaktadır. Çünkü tepenin aydınlatması fazla olmadığı için insanlar gidememektedir. Alâeddin tepesinin bir anlamda olumsuz görünen bu yönü insanları farklı bir mekâna itmiştir. Tepenin kuzeybatısında yer alan eski fuar alanına inşa edilen Kültür Park, aydınlatması ile insanların akşam vakitlerini değerlendirecekleri bir mekâna duyulan ihtiyacı karşılar niteliktedir. Belediyenin düzenlediği Kültürpark Akşamları kapsamında konserler, konferanslar, tiyatrolar, sinema gösterimleri vb. programlar yapılmaktadır. Bazı programlarda gözlemlenen yoğunluk kentlinin sosyal-kültürel faaliyetlere olan ihtiyacının giderildiğini göstermektedir. Konya Büyükşehir Belediyesi "Alaaddin Tepesi Çevre Düzenlemesi

ve Aydınlatması” isimli bir proje başlatmıştır. Bu proje ile Alâeddin tepesi hem görsel olarak güzelleştirilecek hem de akşam vakitlerinde gidilebilecek bir mekân haline dönüştürülecektir.

Çalışmanın teorik kısmında mekânları insanların gelip geçtikleri yerler ve özel olarak gittikleri yerler olarak ikiye ayırmıştık. Etrafında ticari işletmelerin bulunduğu caddeler veya meydanlar insanların daha çok gelip geçtikleri yerlerdir. Alâeddin Tepesi’nin güneybatısında yer alan Zafer Meydanı olarak adlandırılan yer buna örnek olarak verilebilir. Alâeddin tepesinin etrafının taşıt yoluyla çevrelenmiş olması ve aynı zaman da coğrafi olarak yüksek olması tepenin geçiş mekânı olmasını engellemiştir. Geçiş mekânı olarak tepenin çevresindeki yaya yolu ve taşıt yolu kullanılmaktadır. Kısaca Alâeddin tepesi gelip geçilen bir mekân değil, özel olarak gidilen bir mekândır.

İnsanların geçiş mekânı olarak kullandıkları yerler gündelik ilişkiler açısından yoğun yerlerdir. İnsanlar ticari amaçlarla geçmişte bedestenlerde, bugün çarşı ve alışveriş merkezlerinde vakit geçiriyorlar. Konya’da çarşı olarak nitelendirilen kentin merkezi olarak nitelendirilen yerdir. Çarşı insanlar için bir geçiş mekânı olduğu için daima yoğun ve hareketlidir. Bu yüzden gündelik ilişkiler açısından en fazla tespitin yapılacağı yerlerdir. Bir mekân olarak Alâeddin tepesi ise hem doğal olarak ağaçlıklı bir tepe olması hem de etrafındaki tramvay ve taşıt yolu ile çevresindeki ticari merkezlerden ayrılması onun bir geçiş mekânı olmasının önüne geçmiştir. Dolayısıyla Alâeddin tepesinin yoğun olması geçiş bölgesi olması ile alakalı değildir. Hava şartlarının iyi olduğu zamanlarda insanlar kalabalık bir görüntü oluştursa da kültürel olarak bir yoğunluk yoktur.

Kent, tanımı ve yapısı itibariyle farklılığı içeren bir unsurdur. Gündelik hayat içerisinde, okula ya da işe giderken aynı mekânı kullanan insanlar birbirlerini tanımıyor ise o yer için kent demek yanlış olmayacaktır. Konya şehrinin merkezinde yer aldığı için Alâeddin tepesi kentsel mekânın bir parçası durumundadır. Alâeddin tepesinde vakit geçiren insanların çoğunlukla birbirini tanımadığından da bunu çıkarabiliriz. Kent yaşamı farklılık üzerine kurulmuş olsa da Alâeddin tepesinde gözlemlenen sosyal yaşamın farklılık üzerine kurulduğunu söylemek zordur. Çünkü Alâeddin tepesi insanlar tarafından boş zamanları değerlendirme mekânı olarak

kullanılmaktadır. Dolayısıyla tepe bir yürüyüş yapma, çimenlerin üzerinde oturma, eğlenme ve dinlenme mekânı haline gelmiştir. Alâeddin tepesine gelen insanlar genelde tepenin etrafındaki kuruyemişçilerden çekirdek veya kola alarak tepe üzerine çıkarlar. Çimenlerin ya da bankların üzerinde oturarak bunları tüketirler. Çekirdek tüketme davranışı kültürel olarak Alâeddin tepesinde yapılması gerekenlerden biri haline gelmiştir. Çimlerde ve banklarda oturan insanların çoğunda gözlemlenebilecek bir davranış örüntüsüdür. Tepe üzerinde çimlere oturup bunları yeme/içme davranışında kültürel bir sentez söz konusudur. Kola modern zamanların bir tüketim ürünüdür. Buna karşılık çekirdek geleneksel bir yiyecektir. İkisinin birlikte bir konsept oluşturması ve bu şekilde tüketilmesi, mekânın aktörlerinin hem modern tüketim ürünlerine direnç göstermediğini hem de gelenekten kopuşu yaşamadığını ortaya koymaktadır.

Resim 17: Çekirdek tüketen ve yürüyüş yapan insanlar

Bütün mekânlarda olduğu gibi Alâeddin tepesinin kültürü aktarma, yansıtma özelliği vardır. Çekirdek tüketme davranışının kentin yerlileri arasında yaygınlık göstermesi olağan bir durumdur. Çünkü yaygın olan bu davranış örüntüsü mekân aracılığıyla diğer insanlara aktarılmaktadır. Birçok insanın sergilediği davranışı

zamanla daha az sayıdaki insanların sergilemesi toplumsal olarak kaçınılmazdır. Fakat bu gündelik davranış örüntüsünü benzer biçimde, kente yabancı olanlar yani mekânın ziyaretçileri sergiliyor ise Alâeddin tepesinin kültür aktarım gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

Resim 18: Çimlerin üzerinde oturarak vakit geçiren insanlar

Tepenin etrafındaki dükkânlardan yiyecek-içecek alıp bunları tüketenlerin dışında kendilerinin hazırlayıp getirdiklerini tüketen kadınlar vardır. Kadınlar Alâeddin tepesindeki gündelik eylemlerini tercihen bu şekilde yapmaktadırlar. Çoğunlukla ev hanımı olan bu kadınların komşularıyla veya arkadaşlarıyla haftanın bazı günlerinde toplanıp birbirlerinin hazırladıkları yiyecekleri tüketmesi gündelik yaşamlarının bir parçasıdır. İkamet ettikleri yerler çarşıya yakın olan kadınlar daha öncede vurgulandığı gibi özellikle yaz aylarında serin ve ağaçlıklı olduğu için Alâeddin tepesini tercih etmektedirler. Gözlemlenen bu davranış örüntüsü ev hanımlarının gündelik hayatlarının bir parçasının bu mekâna yansımalarıdır.

Daha önce hazırlanan yiyecekleri getirip tepe üzerinde tüketme eylemi ailelerin de yapmış olduğu bir eylemdir. Anne, baba ve çocuklu aileler boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla bir anlamda piknik yapma amacıyla bu mekânı

kullanılmaktadırlar. Buradan hareketle Alâeddin tepesini bir piknik alanı olarak değerlendirmek doğru değildir. Bugünkü haliyle Alâeddin tepesi ne piknik yapmak amacıyla oluşturulmuş bir mekândır ne de sadece piknik yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Konya’da özellikle son zamanlarda insanların piknik yapmaları amacıyla oluşturulan parklar mevcuttur. Bu parklar genellikle kent merkezine uzak yerlerdedir. Örneğin Türk kültürünün bir parçası olan piknikte mangal yapma daha çok kentin dışına kurulan bu parklarda yapılmaktadır. Alâeddin tepesi işlevsel olarak bu mekânlardan ayrılmaktadır. Her iki mekân da çoğunlukla boş zaman değerlendirme amacıyla kullanılsa da gözlemlenen davranış açısından farklılık göstermektedir. Alâeddin tepesi bir park olarak düşünülse de kentin merkezinde yer aldığı için mangal yapmak amacıyla kullanılmamaktadır. Bu konuda resmi olarak bir yasak yoktur. Fakat insanlar şehirde yaşıyor olmanın daha doğrusu şehrin merkezinde olmanın bilinciyle bu eylemi gerçekleştirmemektedirler. Mangal yapmak için şehrin dışındaki park alanlarını kullanılmaktadırlar. Kısacası Alâeddin tepesinde insanlar çoğunlukla hazır yiyecekler tüketmektedir.

Resim 19: Yaya yolu ve banklar

İnsanlar Alâeddin tepesini çevreleyen yaya yolunu hem bir geçiş mekânı olarak hem de spor amacıyla yürüyüş yapmak için kullanırlar. Alâeddin tepesinin çevresini geçiş mekânı olarak kullananlar çoğunlukla dükkânların hemen önündeki yaya yolunu kullanmaktadırlar. Tepe ile tramvay yolunun arasında kalan yaya yolu ise yaya trafiği açısından yoğun değildir. Alâeddin tepesini çevreleyen ilk yaya yolu ile dükkânların önünde yer alan yaya yolu arasında hem taşıt yolu hem tramvay yolu vardır. Tepeyi geçiş mekânı olarak kullananlar bir anlamda zaman kazanmak için dükkânların önündeki yaya yolunu tercih ederler. Yürüyüş yapmak amacıyla tepeyi çevreleyen yaya yolunda yürüyenler sayısal olarak diğer aktörlerden çok az olsalar da havanın serinlediği zamanlarda görmek mümkündür.

Genç yaştakiler ve çocuklar Alâeddin tepesini bir eğlenme mekânı olarak kullanmaktadırlar. Çocuklar mahalle aralarında ve okulda oynadıkları bazı oyunları burada da sergilemektedir. Lise ve üniversite çağlarındaki bazı gençler ise bağlama ya da gitar çalarak eğlenmeyi tercih etmektedir. Bu gençler genellikle grup halinde vakit geçirmektedir. Bu yaş aralığındaki bazı gençlerin çift olarak(kız ve erkek) vakit geçirdikleri gözlemlenebilir. Modern tabirle *flört eden* gençler bu mekânı bir buluşma, yürüme, oturma, sohbet etme mekânı olarak kullanmaktadırlar. Gündelik hayatın bir parçası olan bu toplumsal olgu sadece çay bahçelerinde değil boş alanlar olarak nitelendirdiğimiz çim ve ağaçlarla kaplı alanlarda da görünmektedir. Çoğunlukla kafelerde vakit geçiren bu gençler için Alâeddin tepesi ücretsiz bir mekân konumundadır.

Tepenin kenarlarına kurulan çay bahçelerinde kentin trafik ve yaya akışını görmek ve seyretmek mümkündür. Bu çay bahçelerine gelen bazı insanlar tepeyi çevreleyen taşıt ve yaya yolunu daha doğru bir ifade ile gündelik hayatın akışını seyretmek amacıyla buralara gelmektedir. Bu amaçla çay bahçelerinin -taşıt ve yaya yolunu kolaylıkla seyretmeye imkân veren - dış kesimindeki masalar tercih edilmektedir. Belirli bir yaş aralığındaki insanların tercih ettiği bir mekân değildir. Her yaş kesiminden insanı burada görmek mümkündür.

Alâeddin Camii Alâeddin tepesinde yer alan geçmişi bugüne bağlayan, zamana direnen yapılardan birisidir. Alâeddin Camii, 2.Kılıçarslan Köşkü ile birlikte bir bütün olarak Alâeddin tepesinin kendisi de tarihi bir yapı olarak var olmaktadır.

Tepenin gündelik aktörleri arasında bu tarihi eserleri ziyaret edenlerde yer alır. Ziyaretçiler Alâeddin tepesindeki gündelik hayata dair görüntüler vermektedir. 2.Kılıçarslan Köşkü kalıntısı bugün için sadece tarihi eser demek doğru olabilir fakat Alâeddin Camii için aynısını söylemek zordur. Çünkü Alâeddin Camii işlevinin sadece geçmişte yerine getiren bir yapı değildir. Bugünde Müslümanlar için bir mabed olarak işlevini yerine getirmektedir. Tarihi eser olduğu için ziyaret edenler gibi ibadet etmek için gelenler de vardır. Sayısal olarak bir karşılaştırma yapılırsa ibadet etmek için gelenlerin sayısı ziyaret etmek için gelenlerin sayısından fazla olduğu söylenebilir.

Kar yağdığında Alâeddin tepesinin bir kayak merkezi olarak kullanılması kış mevsiminde gözlemlenebilecek nadir sosyal aktiviteden biridir. Konya yapısı itibariyle düz bir ovada yer almaktadır. Buna bağlı olarak birçok insan kış aylarında eğlenmek amacıyla Alâeddin tepesinde toplanmaktadır. Tepenin eğimli olması eğlencenin şeklini belirlemektedir. Tepenin yüksek yerine çıkan insanlar, plastik bidon ya da poşet parçasının üzerine oturarak kendilerini aşağı doğru bırakırlar. Aşağıda onları ellerinde bir atkıyı gerdirerek bekleyen iki kişi vardır. Yukarıdan kendini bırakanlar aşağıda gerdirilen atkıyı tutarak yavaşlar ve dururlar. Bu eğlencenin yabancı insanlarla iletişim kurmaya imkân vermesi gündelik hayat açısından önemlidir. Yaz aylarında eğlenmeye gelenler daha çok gruplar halindedir ve birbirini tanıyan kişiler birbiriyle eğlenmektedir. Eğlenme şekli gruplar arasında da farklılık arz etmektedir. Kar yağdığında yapılan bu eğlence de ise birçok insan benzer şekilde eğlenmektedir. Farkında olunmadan birbirini tanımayan insanlar aynı oyunun oyuncularına haline gelmektedirler. Kentleşmenin de etkisiyle gündelik hayatları içerisinde yabancıyla iletişime kapalı olan insanlar, bu sayede diyaloga açık hale gelirler. Kentsel/kamusal mekânda bir sosyal iletişim ortamı oluşturmaktadır.

Kültür aktarımı süreci kültürlenme sürecinin bir parçası olarak farklı doğrultularda olabilmektedir. İnsan içinde doğduğu toplumun kültürünü ilk önce çevresindeki insanlardan almaktadır. İnsanın kültür edinimi ailede başlamaktadır. Okul, iş ve sosyal çevresinde devam etmektedir. Toplumların kültürünün bir yansıması olan mekânlar da insanın kültür edinme sürecine etki etmektedir. Kültür edinme süreci kültür aşısı ya da kimlik aşısı olarak adlandırılmaktadır. Alâeddin tepesindeki tarihi yapılar kentin ve tepenin geçmişini bugün yansıtmaktadır. Bu

anlamda Alâeddin tepesinde geçmişte yaşanan gündelik-kültürel hayatın bugüne taşındığı düşünülebilir. Fakat kültürel olarak bu mümkün olmamıştır. Mekânın - geçmişten bugüne- aktardığı herhangi bir kültürel davranışın olduğunu söylemek zordur. Günümüzde Alâeddin tepesinde gözlemlenen gündelik yaşam geçmişten taşınmış değildir. Bugün sergilenen bazı davranışlar mekâna sonradan gelenleri de etkilemektedir. Aynı zaman diliminde tepe üzerinde bulunan insanlar arasında gözlemlenmektedir. Örneğin tepe üzerinde çekirdek tüketme davranışı gündelik yaşamını Alâeddin tepesinde geçiren insanlar arasında yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla kentsel mekânda bir ritüel oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Alâeddin tepesinde kültürel çeşitliliğin olduğundan bahsedilemez. Vurguladığımız davranış örüntüleri kentsel mekân olan Alâeddin tepesinde yaygınlaştığı ölçüde benzeşmektedir de.

Konya'da valiliğin güneyinden kadınlar pazarının batısına kadar olan bölgeye bedesten denmektedir. Tek katlı yapıları olan ve çoğunlukla kıyafet satılan dükkânlardan oluşan bir çarşıdır. Bedesten İslam ve Osmanlı kentlerinde olduğu gibi Konya için de kentin merkezi olması nedeniyle önemlidir. Bedestenin içerisinde bir caminin bulunması da İslam ve Osmanlı kentlerinin özelliklerindedir. Konya'da bedestenin içerisinde bulunan cami Kapu Camii'dir. Kapu Camii çevresindeki esnaflar için önemli olduğu kadar Konya'nın geneli içinde önemlidir. Çarşının içerisinde yer aldığı için sadece dükkânların açık olduğu gündüz vakitlerinde cemaatin yoğun olması beklenebilir. Fakat Kapu Camii'nde esnafların çalışma saatleri dışında özellikle sabah namazı vakitlerinde diğer camilerde olduğundan çok fazla cemaat toplanmaktadır. Namaz ibadeti geleneğin ötesinde bir unsur olmasına rağmen Konya için Kapu Camii'nde sabah namazı kılıp sonrasında yakınlardaki çorbacılarından birine gidip çorba içmek bir gelenek olmuştur. Kapu Camii ve yakınlardaki çorbacı dükkânları⁹ bu geleneği geçmişten bugüne taşıyan mekânlardır. Bununla ilişkilendirecek olursak Alâeddin tepesi ve burada bulunan mekânlar için aynı şeyleri söylemek zordur. Tezin konusunu oluşturan bu mekânların çeşitli işlevleri vardır fakat geçmişin kültürünü/geleneğini bugüne aktarma konusunda dikkati çeken bir işlevi yoktur.

⁹ Karatay ilçesi Eski garaj civarındaki Kaşibeyaz ve Efe çorba olarak bilinen yerler.

Bir mekân olarak Alâeddin tepesinin kültür ve gelenek aktarımı; geçmişten bugüne yani bir zamandan sonraki zamana doğru değildir. Bugün var olan kültürü aynı mekân üzerinde yaygınlaştırmaktır. Aktörlerin gündelik davranışlarını birbirine benzer hale getirmektir. Alâeddin tepesinde kültür aşısı zamansal değil mekânsaldır. Mekân kültürü zamanda taşıyamadığı için Alâeddin tepesinde gözlemlenen gündelik hayat ilişkilerinde gelenekten iz bulmak zordur. Konya'nın bir mekânı olarak Alâeddin tepesi geçmişten bugüne kültürel bazı değerleri taşımasa da Konya'da bu işlevi yerine getiren mekânlar vardır. Örneğin; hicri takvime göre recep, şaban ve ramazan ayları Müslümanlar için mübarek aylardır. Bu ayların başlangıcında Konya'da yaşanmaya ve yaşatılmaya çalışılan “şivlilik” adı verilen bir gelenek vardır. Regaib kandili ile aynı gün gerçekleştirilen bu gelenekte çocuklar ellerinde poşetler ya da torbalar ile ev ev dolaşırlar. Daha önce hazırlanan yiyecekler (gofret, çikolata, bisküvi, şeker gibi.) büyükler tarafından kapıyı çalan çocuklara ikram edilir. Böylelikle çocuklar büyüklerinin kandilini de tebrik etmiş olurlar. Şivlilik geleneği Konya'nın taşra ilçelerinde, kasabalarında ve köylerinde bilinen bir gelenek değildir. Sadece şehir merkezinde yaşanmaktadır. Şehrin mahalleleri, evleri, dükkânları bu geleneğin mekânları konumundadır.

Kentlerde gündelik yaşam, genelde, tüm canlılığı, akışkanlığı ve sıradanlığı ile bu mekânlarda artmaktadır. Gündelik olanın basıncı, sıkıcılığı, zorlayıcılığı arttıkça, bir takım yaşamsal aktivitelerden arta kalan küçük zaman boşluklarını doldurmak için çoğunlukla kendimizi bu tür mekânlarda buluruz. Her kesimden insanlar, burada, bir yer kapmak, bulunmak, vaktin geçmesini beklemek ya da oradaki sosyallik pratiği içine girmek için bu mekânlara yönelir (Aytaç, 2007: 213). Alâeddin tepesi özetle bu amaçla yönelinen bir mekândır. Gündelik hayatın sosyal yönü burada izlenmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada üzerinde durulan aktörler Lefebvre'nin ayrımına göre çalışmanın yerine dinlenmeyi, işin yerine boş zamanı koymuşlardır. Boş zaman değerlendirme amacıyla gerçekleştirilen eylemler ile dinlenme amacıyla gerçekleştirilen eylemler her zaman örtüşmez. Futbol oynama, avlanma gibi boş zaman değerlendirme faaliyetleri dinlenme amacı ile yapılan eylemlerden değildir. Fakat Alâeddin tepesinde gerçekleştirilen boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin birçoğu dinlenme amacıyla gerçekleştirilmektedir. Çünkü gözlemlenen gündelik davranışlar bedensel olarak yorucu değildir.

Hava şartlarının iyi olduğu zamanlarda aktörlerin sayısı Alâeddin tepesinde yoğun olsa da, bireylerin sosyal ilişkileri açısından değerlendirildiğinde bireylerin yalnızlığı gözlemlenmektedir. Alâeddin tepesinde gözlemlenen gündelik yaşam kentleşmenin doğurduğu sonuçları yansıtmaktadır. Bireylerin yani mekânın aktörlerinin birbiriyle iletişimini sağlayacak sosyal ortam oluşturulmuş değildir. Mekânsal anlamda birbirine çok yakın olan bireyler iletişimsel anlamda birbirlerinden çok uzaktırlar. Bu kentleşmeye bağlı olarak oluşan kaçınılmaz bir durumdur.

Bu çalışmaya sonuç olarak; Alâeddin tepesine özgü ve rutin haline gelmiş davranış örüntülerinin olduğunu söylemek zordur. Dinleme, eğlenme amacını yerine getiren bu davranışlar (yürüyüş yapma, çimlerde oturup yiyecek-ıçecek tüketme, oyun oynama, eğlenme amacıyla müzik çalma, kışın kar üzerinde kayma gibi.) sadece tepe üzerinde gözlemlenebilecek davranışlar değildir. Kentin farklı mekânlarında farklı zamanlarda gözlemlenebilecek davranışlardır. Bu yüzden Alâeddin tepesine özgü gündelik hayata dair tespitler yapmak mümkün olmamaktadır.

Alâeddin tepesinin simgesel olarak sağladığı işlevi ise yadsınamaz. Konya'yı görmüş ve az da olsa gezme imkânı bulmuş bir insanın Konya ile ilgili hatırladıkları arasında Alâeddin tepesi mutlaka vardır. Konya gibi düz bir ova da hem tepe olarak var olması hem de kent merkezinde yer alması Alâeddin tepesinin hatırda kalıcı özelliğini arttırıyor. Konya'yı hiç görmemiş ve Konya hakkında çok az şey bilen insanlar için Konya'nın imajı Hz. Mevlana ile sınırlıdır. Fakat Konya'yı görme ve

gezme imkânı bulan insanlar için bu imajı oluşturan unsurlara Alâeddin tepesi de eklenmektedir.

Bugün Alâeddin tepesini çevreleyen tramvay ve taşıt yolunun olması insanların gelip geçtikleri bir yer olmasının önüne geçmiş ve bu da şehirden kopuk bir hal almasına neden olmuştur. Dolayısıyla Alâeddin tepesi geçici ilişkilerin gözlemlendiği bir mekân konumundadır. Alâeddin tepesinin bir mekânı olan Alâeddin cami Konya'nın en eski camilerinden biri olması sebebiyle geçmişte ulu cami özelliğini taşımaktaydı. Günümüzde mahalle aralarındaki camilerde namaz vakitlerini bekleyen cemaat Alâeddin Cami'nde gözlemlenmemektedir. Alâeddin tepesinin vurguladığımız bu özelliği ile ilişkili olarak Alâeddin Cami merkezde olmasına rağmen namaz bekleyen cemaati olmaması sebebiyle şehirden ayrılmıştır.

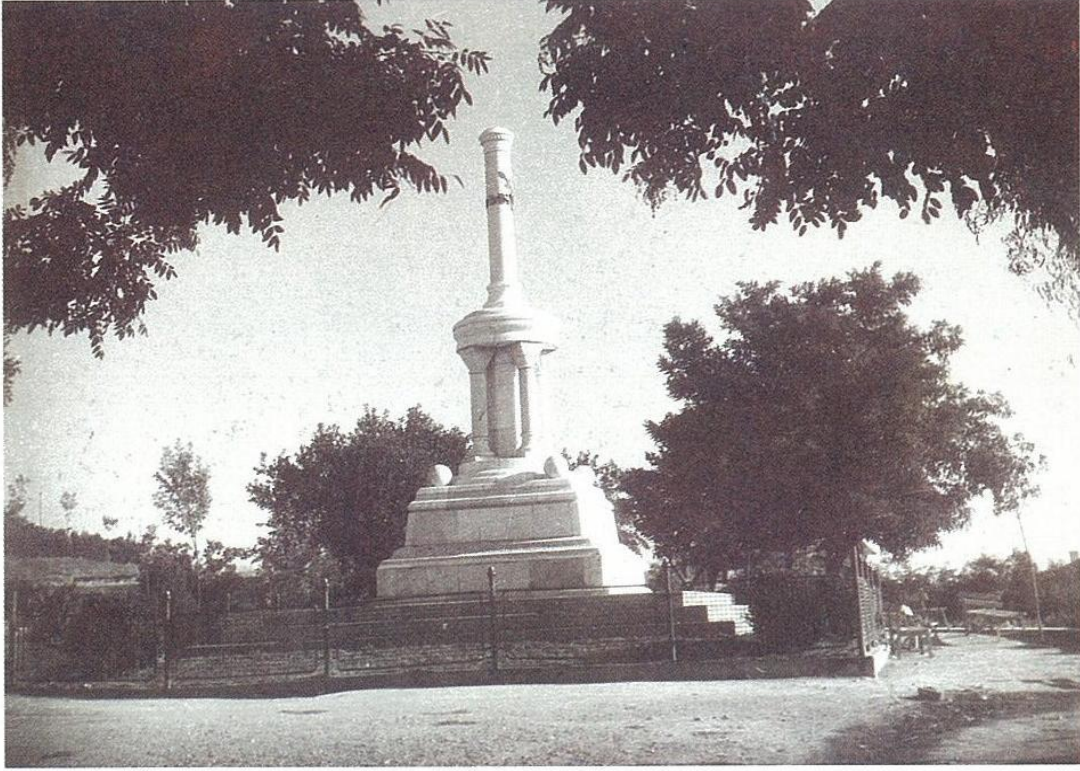
Konya'da Kapu Camii'nde sabah namazı kılıp sonrasında çorba içmeye gitmek ve Şivlilik bugün hala yaşayan geleneklerdendir. Evler, mahalleler, çorbacılar bu gelenekleri günümüze aktaran mekânlardır. Alâeddin tepesinin ve üzerinde mekânların böyle bir işlevi olmasa da Konya'da bu işlevi yerine getiren mekânlar mevcuttur. Bu mekânlar aynı zamanda kültürel değerleri taşıma potansiyeline sahiptir. Günümüz kentlerinde yaşatılmaya çalışılan kültürel değerler çoğunlukla kentleşme süreci ile köylerden kentte taşınan değerlerdir. Konya için kent merkezinde yaşayan ve yaşatılmaya çalışılan bazı kültürel-dini değerlerin olması Konya'nın bir medeniyete başkentlik yapmış olduğunu hatırlatmaktadır. Tanpınar'ın "Bir başkent, daim başkenttir" sözünü haklı çıkartırcasına.

FOTOĞRAFLAR

Resim 20: 20.yy başlarında Alâeddin tepesinden doğuya bakış.

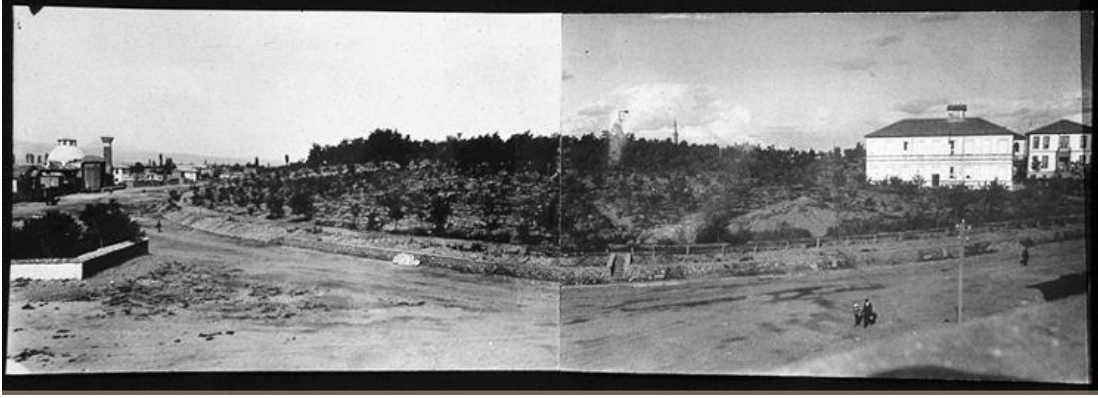
Resim 21: Alâeddin Camii ve 2.Kılıçarslan Köşkü

Resim 22: Şehitler Anıtı (Tayyare Şehitleri Anıtı olarak bilinir. Alâeddin tepesinin doğusunda yer alır. Anıt 1938 yılında yapılmıştır. Fotoğraf 1952 yılında çekilmiştir.)

Resim 23: Alâeddin tepesinin üzerinde yer alan Eflatun Mescidi(Saat Kulesi)

Resim 24: Alâeddin tepesinin güneyden görünümü(solda İnce Minare görünüyor)

Resim 25: Alâeddin tepesinin kuzey eteklerinde yer alan Tiyatro Salonu. Daha sonraları Belediye sineması olarak da kullanılmıştır.

Resim 26: Alâeddin tepesinin güneydoğu cephesine bakış

Resim 27: Alâeddin tepesinin doğusu ve Eski Belediye binası

Resim 28: Alâeddin tepesinin güneydoğudan görünümü

Resim 29: Alâeddin tepesinden saray kalıntısına ve Karatay Medresesine bakış

FILE: 028.jpg

Resim 30: Alâeddin tepesinden şehrin kuzeydoğusunun görünümü
(Solda Karatay Medresesi, ortada bugün Selçuk Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılan bina)

Resim 31: Alâeddin tepesinin batıdan görünümü
(Ortada Alâeddin tepesi ve Eflatun mescidi, sağda İnce Minare)

Resim 32: Şehitler Anıtı'ndan Alâeddin Caddesine bakış

KAYNAKÇA:

AKTAY, Yasin (2005), *Küresel Kentleşme Konya Örneği*, Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi.

AKIN, Ufuk (2008), *Kültür ve Mekân Etkileşimi: Beyoğlu Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AKIŞ, Tonguç (2002), *Gündelik Hayat ve Kentsel Mekân: Yüksel Yaya Bölgesi'nde Yürümek, Ankara'nın Kamusal Yüzleri*, der: Güven Arif Sargin, İstanbul, İletişim Yayıncılık.

ALİAĞAOĞLU, Alpaslan (2009), *İslam Şehri, Medeniyet, Edebiyat ve Kültür Bağlamında Şehirler*, Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Ankara, Hece Yayınları, Sayı:18.

ALVER, Köksal (2007), *Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür, Kültür Sosyolojisi*, ed: Köksal Alver, Necmettin Doğan, Ankara, Hece Yayınları.

ALVER, Köksal (2007), *Siteril Hayatlar*, Ankara, Hece Yayınları.

ARÛ, Kemal Ahmet (1998), *Türk Kenti*, İstanbul, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

ASLANOĞLU, Rana (1998), *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa, Asa Kitabevi.

AYDIN, Mustafa (2002), *Siyasetin Sosyolojisi-Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*, İstanbul, Açılım Kitap

AYTAÇ, Ömer (2007), *Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:17(2).

BERBEROĞLU, Berch (2009), *Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

BOYSAN, Burak; BİLGİN, İhsan (2002), *Meydanların Varoluş ve Yokoluş Nedenleri, İnsan, Çevre, Kent*, ed: Ferzan Yıldırım, İstanbul, Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.

BUMİN, Kürşat (1998), *Demokrasi Arayışında Kent*, İstanbul, İz Yayıncılık.

CANSEVER, Turgut (1996), *Şehir, Cogito: Kent ve Kültürü*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:8.

CERASI, Maurice M (2001), *Osmanlı Kenti/Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. yy'larda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, çev: Aslı Ataöv, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

DENİZ, Kadriye (2004), *Konya'da Farklı Üç Kentsel Mekânda Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

DOĞAN, Ali Ekber (2007), *Mekân Üretimi ve Gündelik Hayatın Birikim ve Emek Süreçleriyle İlişisine Kayseri'den Bakmak*, *Gündelik Hayat ve Emek Süreçleri*, Praksis Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara, Sayı:16.

ELISSÊEF, Nikita (1997), *Fizikî Plan, İslam Şehri*, ed:R.B. Serjeant, İstanbul, İz Yayıncılık.

ERGİN, Nilüfer (2001), *Ortak Yaşam Alanı Olarak Heykel, 21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, Haz: F.Gümüşoğlu, İstanbul, Bağlam Yayınları.

ERKAN, Rüstem (2002), *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, İstanbul, Bilimadamı Yayınları.

FAROQHI, Suraiya (2005), *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GEMİCİ, Fatma Esra (2007), *Gündelik Hayatın, Mekân Pratikleri ile İlişkisinde Yeni Kamusal Alanların Yorumlanması: Alışveriş Merkezleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GÖLBAŞI, Serkan (2008), *Kentleşme ve Suç*, İstanbul, On iki Levha Yayıncılık.

GÖKGÜR, Pelin (2008), *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

GIDDENS, Anthony (2005), *Sosyoloji-Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*,(çev: Ülgen Yıldız Battal) Ankara, Phoenix Yayınevi.

GIDDENS, Anthony (2000), *Sosyoloji*, Ankara, Ayraç Yayınevi.

GURALLAR, Neşe (2010), Bir Cumhuriyet Dönemi Tartışması, Meydan ya da Park? Kamusal Mekânın Dönüşümü: Beyazıt Meydanı, *Cumhuriyet'in Mekânları Zamanları İnsanları*, der: Elvan Altan Ergut, Bilge İmamoğlu, Ankara, Dipnot Yayınları.

GÜL, Muammer; BAYRAM, Atilla; HAKKOYMAZ, Oğuzhan (2003), *Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı*, Konya İl Emniyet Müdürlüğü Ar-ge Yayınları No:1.

GÜVENÇ, Bozkurt (1996), *İnsan ve Kültür*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

HARVEY, David (2003), *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul, Metis Yayınları.

HAVILAND, William A. (2002), *Kültürel Antropoloji*, çev: Hüsamettin İnanç, Seda Çiftçi, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

IŞIK, İ.Emre (2009), *Mekân ve Toplum, Özneler, Durumlar ve Mekânlar*, Ed: İ.Emre Işık, Yıldırım Şentürk, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

IŞIN, Ekrem (2006), *İstanbul'da Gündelik Hayat*, İstanbul, İletişim Yayınları.

JACOBS, Jane (2011), *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, İstanbul, Metis Yayıncılık.

KARAKURT, Elif (2006), *Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Portmodern Kent Planlama Anlayışı*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sayı:26.

KARATEPE, Şükrü (2001), *Kendini Kuran Şehir*, İstanbul, İz Yayıncılık.

KARPUZ, Haşim (1996), *Fotoğraflarla Geçmişte Konya*, Konya Büyükşehir Belediyesi.

KELEŞ, Ruşen (2004), *Kentleşme Politikası*, Ankara, İmge Yayınevi.

KILIÇBAY, Mehmet Ali (2000), *Şehirler ve Kentler*, Ankara, İmge Kitabevi.

KOÇU, Reşad Ekrem (1960), *Beyazıd Meydanı, Bayazıd Hürriyet Meydanı*, İstanbul Ansiklopedisi.

Konya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci (2006a), Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-3, Konya Büyükşehir Belediyesi.

Konya'da Hayat Tarzı (2006b), Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-2, Konya Büyükşehir Belediyesi.

KUBAN, Doğan (1998), *Kent Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları*, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

LEFEBVRE, Henri (1998), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, İstanbul, Metis Yayınları.

MARSHALL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

ODABAŞI, A.Sefa (1998), *20.Yüzyıl Başlarında Konya'nın Görünümü*, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya.

ÖZKUL, Osman (2008), *Kültür ve Küreselleşme-Kültür Sosyolojisine Giriş*, İstanbul, Açılım Kitap.

SARIBAY, Ali Yaşar (2002), *Kent: Modernleşme ile Postmodernleşme Arasındaki Köprü, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, ed:Ferzan Yıldırım, İstanbul, Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.

SENNETT, Richard (1996), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

SWINGEWOOD, Alan (1998), *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, çev:Osman Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2001), *Beş Şehir*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

TURNER, Bryan S. (1997), *Max Weber ve İslam-Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara, Vadi Yayınları.

TUŞ, Muhittin (2007), *Sosyal ve Kültürel Açıdan Konya*, Konya, Tablet Yayınları.

YALÇIN, Ayşe (2006), *Metropolde Gündelik Hayat ve Yeni Kavramlar Üzerinden İstanbul Okuması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

YILDIRIM, Sercan (1996), *Kentsel&Mekânsal Yapı çözümlemesi*, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

ZIJDERVELD, Anton C. (2007), *Sahnelik Toplum*, İstanbul, Pınar Yayınları.

<http://www.konya.bel.tr/konyafotogaleri/eski1/index.htm>

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	İbrahim NACAĞ
Doğum Yeri:	Konya
Doğum Tarihi:	03.04.1987
Medeni Durumu:	Evli

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Mehmet Nuri Küçükköylü İ.Ö.O	
Ortaöğretim	Mehmet Nuri Küçükköylü İ.Ö.O	2001
Lise	Meram Muhittin Güzelkılınç Lisesi	2004
Lisans	Selçuk Üniversitesi – Sosyoloji Bölümü	2008
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi – Sosyoloji Bölümü	2011
İlgi Alanları:	Sosyoloji, Yakın Tarih, Kültür Sosyolojisi	
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	Özel Konya Farabi Hastanesi – Medikal Muhasebe Birimi: 2009 -	
Aldığı Ödüller:		
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	Doç. Dr. Köksal ALVER – Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi Yrd. Doç. Dr. Mahmut Hakkı AKIN - Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi	
Tel:	0554 612 31 75	
E-mail:	ibrahim_nacak@hotmail.com	
Adres	Mengene mh. Karaman cd. Muratlı sk. Beyazgül apt. No: 1/1 Karatay / KONYA	